

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETAS
SOCIALINIO DARBO KATEDRA

RENATA ANDRIUŠKEVIČIŪTĖ

VAIKO SOCIALIZACIJOS YPATUMAI
EGALITARINĖJE ŠEIMOJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
doc. dr. J. Pivorienė

Vilnius, 2010

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETAS
SOCIALINIO DARBO KATEDRA**

RENATA ANDRIUŠKEVIČIŪTĖ

**VAIKO SOCIALIZACIJOS YPATUMAI
EGALITARINĖJE ŠEIMOJE**

Vaiko teisių apsaugos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62405S201

Vadovė

**(parašas) doc. dr. J. Pivorienė
2010 12**

Recenzentas

**(parašas)
2010 12**

**Atliko
VTAmn stud.**

**(parašas) R. Andriuškevičiūtė
2010 12 15**

Vilnius, 2010

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. ŠEIMOS INSTITUTO POKYČIAI ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE	7
1.1 Šeimos samprata ir funkcijos	7
1.2. Vyro ir moters (lyčių) socialinių vaidmenų kaita - perėjimas nuo tradicinio prie egalitarinio požiūrio į šeimą.....	9
1.3. Egalitarinio šeimos modelio bruožai.....	12
II. SOCIALIZACIJOS PROCESAS	17
2.1. Socializacijos proceso samprata ir esmė	17
2.2. Šeimos įtaka vaiko socializacijai.....	19
2.3. Vaiko socializacijos ypatumai egalitarinėje šeimoje	23
3. TĖVŲ POŽIŪRIO Į VAIKŲ SOCIALIZACIJĄ EGALITARINĖJE ŠEIMOJE TYRIMAS.....	26
3. 1. Tyrimo metodologija.....	26
3.2. Tėvų anketinės apklausos duomenų analizė.....	27
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	47
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	49
ANOTACIJA	53
ANNOTATION	53
SANTRAUKA	54
SUMMARY	55
PRIEDAI.....	56

IVADAS

Temos aktualumas. Šiuolaikinėje visuomenėje vykstantys pokyčiai, nauji socialinio, ekonominio ir kultūrinio gyvenimo reiškiniai veikia įvairius socialinius institutus. Keičiasi ir požiūris į šeimą, naujai persvarstoma jos samprata. Tradicinę šeimos sampratą papildė šiuolaikinės šeimos formos: egalitarinė šeima, nesusituokusiųjų, partnerystėje gyvenančiųjų skirtingos ir tos pačios lyties šeimos, vienišų tėvų ir t.t. Manoma, kad poindustrinėse visuomenėse dėl globalizacijos ir individualizacijos procesų silpnėja atsidavimas šeimai, mažiau prisiimama įsipareigojimų šeimai ir jos nariams (U. Beck, 1992).

Šiandienos požiūrį į šeimą lemia kintantys vyro ir moters socialiniai vaidmenys: nuo *tradicinių*, kai vyras laikomas šeimos maitintoju, o moteris rūpinasi vaikais ir namų ruoša, pereinama prie *egalitarinių* (pranc. *egalitaire* – lygybė), kai abu sutuoktiniai yra ekonomiškai aktyvūs, dalijasi namų ruošos darbais bei vaikų priežiūra, kartu priima sprendimus. Tiek darbe, tiek namuose keičiasi lyčių ir kartų santykiai, o įsipareigojimų šeimai ir tėvų ar motinų teisių bei pareigų prasmė ir turinys apibrėžiami iš naujo. Kaip teigia L. Arnlaug (2006), „tradicinis šeimos modelis, kai vyrui priskiriamas šeimos maitintojo vaidmuo, o moteris turi rūpintis vaikais ir namų ruoša, žlunga“ (p. 10). Autorės nuomone, besikeičiantis lyčių santykis tapo dominuojančio vėlyvojo modernizmo šeimos modelio charakteristika. Pasak D. Danilevičienės (2008), šiandien demokratinėse valstybėse visi šeimos nariai – tėvas, motina, vaikas – yra lygiateisiai šeimos nariai, piliečiai, besinaudojantys lygiomis teisėmis. „Įsivyrąja modernios, arba *egalitarinės*, šeimos modelis, kai šeimoje abu tėvai vertinami vienodai: profesinėje srityje jie abu yra šeimos maitintojai, visuomenėje jie yra du piliečiai, o laisvalaikiu tai yra du atskiri individai“ (D. Danilevičienė, 2008, p. 213).

Lietuvoje daug diskutuojama apie vyro ir moters socialinių vaidmenų pokyčius ir jų įtaką šeimai bei asmenybės socializacijai. Šeimos transformacijos reiškiniai ne tik plinta mūsų visuomenėje, bet pamažu keičiasi ir visuomenės nuomonė apie juos. Visuomenė juos vis labiau toleruoja ar net jiems pritaria (V. Stankūnienė ir kt., 2005). Remiantis 2001 metais Lietuvoje atlikto tyrimo „Gyventojų politikos vertinimas“ (V. Stankūnienė ir kt., 2005) duomenimis, egalitarinį santykių modelį palaiko dauguma tyrime dalyvavusių respondentų. 83% vyrų ir 85% moterų galvoja, kad „tiek vyras, tiek moteris turėtų įnešti savo indėlį į namų ūkio biudžetą“. Kalbant apie namų ruošos darbus, vėlgi tas pats tyrimas atskleidžia, jog Lietuvoje dauguma vyrų ir moterų nesutinka, kad namų ruošos darbai „nėra vyro pareiga“ (atitinkamai 85% ir 92%), o su teiginiu „tiek tėvas, tiek motina gali puikiai prižiūrėti savo vaikus“, sutiko 86% vyrų ir 92% apklausoje dalyvavusių moterų. Tačiau tyrimas atskleidė ir tai, kad, nepaisant struktūrinių pokyčių ir sparčiai plintančių vakarietišku vertybių ir normų, patriarchalinės nuostatos dar gana gajos. Tai parodė teiginio „vyro pareiga yra uždirbti pinigus, o moters – rūpintis namais ir šeima“ vertinimai. Už tradicinį šeimos modelį, kai vyras atlieka šeimos maitintojo vaidmenį, o moteris – šeimos aptarnavimo ir globos vaidmenį, pasisako beveik pusė

apklaustų moterų (48%) ir daugiau nei pusė vyrų (55%). Neretai naujosios, liberalios pažiūros, pabrėžiančios egalitarinius santykius tarp lyčių šeimoje ir visuomenėje, susipina su konservatyvumu, išsakomu tradicinį šeimos modelį palaikančiomis nuostatomis.

Besikeičiantį visuomenės požiūrį į šeimą bei jos vertybes, lyčių santykius tiria ir analizuoja Socialinių tyrimų instituto demografinių tyrimų centras. Šie klausimai nagrinėjami L. Rupšienės (2001), A. A. Mitriko (2001), V. Kanopienės (1997, 2001), A. Jasilionienės (2004), V. Stankūnienės (2007), A. M. Pavilionienės (2010) ir kitų mokslininkų darbuose bei publikacijose. Moterų informacijos centras 2009 m. atliko moterų ir vyrų padėties pokyčių visose srityse išplėstinį tyrimą „Moterys ir vyrai Lietuvos visuomenėje – 2009“. Daug dėmesio vaikų socializacijos procesui šeimoje skiria J. Vaitkevičius (1995), A. Juodaitytė (2002), G. Kvieskienė (2003).

Nepaisant to, ar šeima yra egalitarinė, ar tradicinė, pagal bendras šeimai priskiriamas funkcijas ji atlieka vieną svarbiausių – *socializacijos* – funkciją, kai vaikui perteikiamos visuomeninės vertybės, normos bei elgesio pavyzdžiai, dorovinė ir dvasinė kultūra. Tyrimų, kaip šeimos instituto pokyčiai veikia vaikų socializaciją, nėra daug, todėl ir buvo nuspręsta ištirti tėvų požiūrį į vaikų socializaciją egalitarinėje šeimoje. Šeimos institutas Lietuvoje dabar išgyvena pereinamąjį laikotarpį, ir jose egalitarinės nuostatos sutuoktinių vaidmenų klausimais dažnai susipina su tradicinėmis, patriarchalinėmis nuostatomis, todėl šiame darbe svarbiausiu kriterijumi, atskiriančiu egalitarinę šeimą nuo tradicinės, laikomas abiejų tėvų ekonominis užimtumas.

Besikeičiantis lyčių santykis, išaugęs šeimų, paremtų dviejų šeimos maitintojų modelių, skaičius kelia ir naujų iššūkių visuomenei. Dirbant abiems tėvams, esant didesniam darbo užmokesčiui, ne tik auga šeimos pajamos, bet ir brangsta tėvų laikas, nes vaikų auklėjimas – daug laiko užimantis procesas (J. Bagdanavičius, 2008). Įvairių tyrimų rezultatai rodo, kad šeimos ir darbo vaidmenų konfliktas labiausiai slegia šeimas, auginančias mažamečius vaikus (V. Stankūnienė ir kt., 2003, A. Pokorska, M. Bergmann, 2008).

Vis labiau šeimose įsivyraujantis egalitarinis modelis, atsiradęs dėl masiško motinų įsiliejimo į darbo rinką, privertė iš naujo pažvelgti į atsakomybės už vaiko socializaciją problemą ir iškelti probleminius klausimus: kaip vaiko ugdymo funkcijas pasidalija tėvas ir motina, kai abu jie yra šeimos maitintojai? Kokį poveikį vaiko socializacijai turi besikeičiantys lyčių socialiniai vaidmenys šeimoje? Kaip tokioje šeimoje patenkinami visi pagrindiniai vaiko poreikiai?

Problema. Dėl ekonominio užimtumo bei besikeičiančių socialinių vaidmenų egalitarinėje šeimoje tėvai vis mažiau laiko praleidžia kartu su vaikais ir tai turi neigiamos įtakos vaikų socializacijai.

Tyrimo objektas - tėvų požiūris į vaikų socializaciją egalitarinėje šeimoje.

Tyrimo tikslas - ištirti tėvų požiūrį į vaikų socializaciją egalitarinėje šeimoje.

Siekiant tikslo, buvo iškelti tokie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti šeimos instituto pokyčius šiuolaikinėje visuomenėje.
2. Aptarti egalitarinį šeimos modelį per jam būdingų socialinių lyčių vaidmenų prizmę.
3. Remiantis empirinio tyrimo duomenimis, išsiaiškinti vaikų socializacijos egalitarinėje šeimoje ypatumus.

Hipotezė. Egalitarinėje šeimoje dėl ekonominio užimtumo tėvai išgyvena šeimos ir darbo vaidmenų derinimo konfliktą, kuris neigiamai veikia vaiko socializacijos procesą.

Darbe naudoti **metodai**:

1. Teoriniai: mokslinės literatūros analizė;
2. Empiriniai: anketinė apklausa;
3. Statistiniai: tyrimo rezultatai apskaičiuoti naudojant „SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 17.0 for Windows“ programų paketą. Respondentų atsakymų bendrai analizei gauti buvo naudojama aprašomoji statistika.

Magistro darbe atliktas **kiekybinis tyrimas**.

Tyrimo imtis ir organizavimas. 105 tėvai iš egalitarinių šeimų, auginančių vaikus iki 12 metų. Tyrimas atliktas Kauno rajono Babtų mokykloje - darželyje ir Babtų gimnazijoje.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje aptariami šeimos instituto pokyčiai šiuolaikinėje visuomenėje bei pateikiama egalitarinio šeimos modelio samprata. Antroje dalyje aprašoma socializacijos proceso samprata bei šeimos įtaka vaiko socializacijai. Trečioje dalyje pateikiama tėvų požiūrio į vaiko socializaciją egalitarinėje šeimoje tyrimo metodologija ir anketinės apklausos duomenų analizė. Darbo apimtis - 61 psl. Darbą iliustruoja 2 lentelės ir 24 paveikslėliai.

Panaudoti 58 literatūros šaltiniai.

1. ŠEIMOS INSTITUTO POKYČIAI ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE

1.1 Šeimos samprata ir funkcijos

Šeimos problematika domina įvairių sričių mokslininkus: demografus, ekonomistus, sociologus, etnografus, medikus, psichologus. Įvairūs autoriai, atsižvelgdami į tam tikrus aspektus ir šeimos atliekamas funkcijas, pateikia skirtingus jos apibrėžimus. Šeimos apibrėžimai pateikiami ir svarbiausiose valstybės teisės aktuose. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos* 38 straipsnis teigia: „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu. (...) Sutuoktinių teisės šeimoje lygios. Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti. Vaikų pareiga – gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą.“ (Žin., 1992, Nr. 33-1014). *Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje* (2008, p. 2) rašoma, kad „šeima – esminis visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti, užtikrinantis šeimos narių – vyro ir moters, vaikų bei visų kartų gerovę ir sveikos visuomenės raidą, tautos bei valstybės gyvybingumą ir kūrybingumą.“ *Civilinio kodekso* trečiosios knygos „Šeimos teisė“ 3.3 straipsnis teigia: „Šeimos santykių teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje grindžiamas monogamijos, santuokos savanoriškumo, sutuoktinių lygiateisiškumo, prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo, vaikų auklėjimo šeimoje, motinystės visokeriopos apsaugos principais bei kitais civilinių santykių teisinio reglamentavimo principais.“ (Žin., 2000, Nr. 74-2262). Iš šių teisės aktų matyti, kad šeima yra esminė visuomenės vertybė, kuriama santuokos pagrindu.

Šeimos svarbą ir reikšmę valstybei bei visuomenei pabrėžia ir daugelis autorių. A. Maceina (1990) šeimą mato kaip tautiškumo pradą. Filosofo teigimu, „šeima – tai tautos miniatiūra, nes joje glūdi visų tautinio gyvenimo sričių užuomazgos. Tauta nulemia šeimos kalbą, kultūrinį gyvenimą, tačiau būtent šeimos dėka tauta atsinaujina ir išsilaiko“ (p. 15).

Mokslinėje literatūroje dažnas ir šeimos, kaip visuomenės ląstelės, apibūdinimas. Anot K. Miškinio (1993; 2003), I. Leliūgienės (1997), Z. Bajoriūno (1997), šeima yra pagrindinė, mažiausia ir pirminė visuomenės ląstelė, nes joje visų pirma ugdomi vaikai, formuojamas charakteris, idealai. L. Jovaiša (1993, p. 79) šeimą traktuoja kaip pirmą socialinę grupę, kuri yra „svarbiausia sociumo kūno ir *dvasios ląstelė*, regeneruojanti tautą ir žmoniją.“ Taigi būtent šeima užtikrina sėkmingą ir prasmingą valstybės ir tautos egzistenciją.

Mokslinėje literatūroje šeima dažnai apibūdinama kaip *bendruomenė*. L. Jovaišos teigimu (1995), šeima yra giminystės ryšiais susieta mažiausia žmonijos bendruomenė. K. Miškinio (2003, p. 8) nuomone, „šeima nėra paprasta bendruomenė, ji yra asmenų bendrija, kurią sieja giminystės, tarpusavio priklausomybės, atsakomybės ir globos saitai, patvirtinti įstatymine ir socialiai pripažinta

tvarka.“ Kaip teigia S. Šalkauskis (1991), šeima – *prigimtinė bendruomenė*, kurioje vyro ir moters santuoka sudaro pagrindą bendravimui su vaikais ir kitais asmenimis. V. Stankūnienė (1999), R. Žibaitis (1997) šeimą apibrėžia kaip asmenų bendriją, kurią sieja giminystės, tarpusavio priklausomybės, atsakomybės ir globos saitai, patvirtinti įstatymų ir socialiai pripažinta tvarka. J. Vaitkevičius (1995, p. 185) pateikia lietuviškos enciklopedijos, išleistos Bostone, XXIX tome esantį apibūdinimą: „šeima - *asmenų grupė*, sujungta kraujo, vedybų, išūnijimo ar įdukrinimo ryšiais, sudaranti šeiminkavimo junginį, kurio nariai tarpusavyje susižino ir bendrauja pagal atitinkamus vyro ir žmonos, motinos ir tėvo, žmonos ir dukters, brolio ir sesers vaidmenis ir sukuria, palaiko bei perduoda kitiems bendrą kultūrą.“ Vaikų gimdymas, auginimas ir auklėjimas šeimai yra ne vienintelis, bet labai svarbus uždavinys. Galima teigti, kad šeima dažnai apibūdinama kaip *bendrija, bendruomenė, grupė*.

Šeima apibrėžiama ir kaip *socialinė institucija*. G. Kvieskienė (2005) mano, jog šeima yra unikali socialinė institucija, nes joje pratęsiama gyvybė, individas joje įgyja pirmąsias socialines pamokas. Šeimos, kaip socialinio instituto, esmę bene geriausiai išreiškia jos funkcijos: psichosocialinė, ekonominė, reprodukcinė, socializacijos, globos ir priežiūros bei kultūrinė. L. Jovaišos (1995) pastebėjimu, esminė šeimos paskirtis - vaikų gimdymas, jų auginimas ir auklėjimas. J. Vaitkevičius (1995) teigia, kad šeima užima svarbiausią vietą ugdant ir socializuojant asmenybę, šeima veikia vaiką, o ir kiekvieną narį tiesiogiai visose savo gyvenimo srityse. I. Leliūgienės (1997) nuomone, nuo šeimos priklauso, kaip vyksta fizinis, emocinis ir socialinis žmogaus vystymasis visą gyvenimą. Z. Bajoriūnas (1997, p. 28 – 66) skiria šias pagrindines šeimos funkcijas: vaikų gimdymo, auginimo bei auklėjimo, tautos etoso tęstinumo, ūkinę ir ekonominę funkcijas, rekreacinę, komunikacinę, emocinę, reguliuojančią bei seksualinę. J. Bikulčiaus (1996, p. 14) klasifikacija: žmonių giminės tęsimas, vaikų socializacija ir auklėjimas, ūkinė ekonominė funkcija, rekreacinė, bendravimo funkcija, seksualinių poreikių tenkinimo. J. Uzdila (1993) skiria reprodukcinę, auklėjimo, ekspresyvinę - rekreacinę, socialinę – ekonominę, dvasinę – psichologinę ir buitinę funkcijas. Šioje klasifikacijoje vaikų gimdymą ir auginimą apima reprodukcinė funkcija. Kai kurie autoriai išskiria tik esmines šeimos funkcijas. J. Vaitkevičius (1995) klasifikuoja taip: žmonių giminės tęsimas; jaunosios kartos auklėjimas ir socializavimas; visuomenės kultūros perdavimas ir tęsimas; šeimos ūkio tvarkymas; šeimos narių gyvenimo organizavimas, jų elgesio kontrolė, tarpusavio parama. G. Purvaneckienė (1995, p. 106), remdamasi atlikto tyrimo duomenimis, daro išvadą, kad vaikų auginimas, sutuoktinių emociniai ryšiai, materialinis šeimos aprūpinimas – trys svarbiausios šeimos funkcijos. Lietuvos Respublikos šeimos politikos koncepcijoje nurodomos šios šeimos funkcijos: psichosocialinė, ekonominė, reprodukcinė, globos ir priežiūros, socializacijos ir kultūrinė (Lietuvos Respublikos šeimos politikos koncepcija, 2008). Kaip ir šeimos sampratos formuluotėse, funkcijų apibrėžimuose galima išvelgti skirtingus prioritetus. Edukologai į pirmą vietą iškelia ugdomąją

šeimos funkciją. M. Gaigalienė (2002, p. 85) remdamasi literatūros šaltiniais ir sociologiniais bei pedagoginiais tyrimais (V. Aramavičiūtės (1978; 1985), Z. Bajoriūno (1989; 1997), L. Jovaišos (1996; 1995; 1993) ir kt.), išskyrė keturias pagrindines šeimos funkcijas. Tai ugdomoji, bendravimo, sociokultūrinė ir ūkinė ekonominė funkcijos. Autorė pateikia tyrimų duomenis, kaip šios funkcijos vertinamos Lietuvoje. Tyrimų duomenų analizė leidžia teigti, jog daugiausiai - net 50 proc.- respondentų išskirtinį dėmesį teikia ugdomajai šeimos funkcijai. Apibendrinant įvairių mokslininkų siūlomas šeimos funkcijų klasifikacijas, galima išskirti šias pagrindines funkcijas: 1) reprodukcinė funkcija; 2) ūkinė ekonominė funkcija; 3) socializacijos funkcija; 4) psichosocialinė funkcija; 5) rekreacinė funkcija; 6) seksualinė funkcija. Reprodukcinė funkcija apima vaikų gimdymą, auginimą ir auklėjimą, ekonominė funkcija – ekonominę, ūkinę šeimos veiklą, socializacijos funkcija – bendruosius socializacijos procesus ir tautos tradicijų perdavimą, psichosocialinė funkcija – šeimos narių tarpusavio bendravimą, dvasinį ir psichologinį palaikymą, meilę ir pan. Tokia klasifikacija gana abstrakti, tačiau ji aprėpia daugumą įvairių tyrėjų skiriamų funkcijų, o kelių funkcijų siejimas į vieną gali būti grindžiamas labai didele jų tarpusavio priklausomybe.

Mokslininkai domisi įvairiomis šeimos problemomis bei įvairiais jų aspektais, nes šiandieninėje visuomenėje šeima traktuojama kaip vienas iš svarbiausių vaikų ugdymo(si) bei visuomenės vystymosi veiksnių. Ypač daug dėmesio skiriama šeimos funkcijoms, kurios siejamos su sutuoktinių ar kitų šeimos narių poreikių ir pareigų atlikimu bei patenkinimu.

1. 2. Vyro ir moters (lyčių) socialinių vaidmenų kaita - perėjimas nuo tradicinio prie egalitarinio požiūrio į šeimą

Šeima nėra statiška institucija. Tai dinamiška, nuolat susidurianti su iššūkiais, pokyčiais ir galimybėmis sistema (L. Arnlaug, 2006). Pasak R. J. Vasiliausko (2002), iki XX a. vidurio lietuvių šeima tebegyvavo kaip svarbiausia ugdymo institucija, kurios santykių hierarchijos viršūnėje buvo tėvas, kaip namų galva ir autoritetas. Žmona rūpinosi vyro ir vaikų fizine bei emocine gerove, ir tai buvo svarbiausias jos pasitenkinimo šaltinis. Kiekvienos naujos kartos socializaciją lėmė ne viena kuri nors jos funkcija, o šeimos gyvenimo tikslų nulemtos įvairios aktyvumo formos ir priedermės: buitis – „pragyvenimas“ (auginti derlių, gyvulius, rūpintis vaikų, šeimos narių maistu, apranga, būstu), tikėjimas (laikytis dekalogo, skiepyti religijos normas, švęsti religines šventes), kultūra (laikytis tradicijų, papročių, dalyvauti apeigose, ceremonijose), socialinis aktyvumas (bendrauti su šeimos nariais, su kaimynais, dalyvauti parapijos, kaimo bendruomenės veikloje). Tarp ugdymo proceso ir šeimos gyvenimo nebuvo griežtos ribos. Šeimos gyvenime svarbiausia buvo ūkinė veikla ir jos rezultatai, nes šeima pirmiausia buvo gamybos ir vartojimo institucija. Vaikas šeimoje pamėgdžiodavo tėvų, vyresnių šeimos narių elgesį, sekė jų pavyzdžiu, mokėsi atlikti socialinius vaidmenis pagal lytį, perėmė tradicinės visuomenės elgesio normas (R. J. Vasiliauskas, 2002).

Šiuolaikiniai demokratijos, žinių visuomenės ir konkurencingumo iššūkiai keičia žmonių požiūrį į šeimą ir jos funkcijas. Pasak M. A. Pavilionienės (2010), visuomeniniai XX a. antrosios pusės socialinių grupių – moterų, lytinių, rasinių, etninių mažumų, jaunimo - judėjimai pakeitė patriarchalinę, tradicinę visuomenę ir šeimą, nes socialinių judėjimų paveiktas ėmė byrėti stereotipinis, nelygybe ir diskriminacija grįstas, tradicinis pasaulis ir tradicinė pasaulėjauta. Laikoma, kad Vakarų šalyse šeimos modernėjimas prasidėjo apie 1965 m., o Lietuvoje – nuo 1990 metų (V. Stankūnienė ir kt. 2003). Mokslinėje lietratūroje tradicine laikoma ikiindustrinės visuomenės šeima, o modernia – poindustrinės visuomenės šeima.

Tarp ryškiausių demografinių šeimos pokyčių yra šie: labai sumažėjo santuokų, santuokos atidedamos vyresniam amžiui, labai sumažėjo gimstamumas, pirmųjų vaikų gimdymas atidedamas vyresniam amžiui, gausėja nesantuokinių vaikų, gausėja porų, kurios gyvena santuokos neregistruotos (V. Stankūnienė ir kt., 1999). Tokie pokyčiai žymi perėjimą nuo tradicinės prie modernios šeimos (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Šeimos transformacija: perėjimas nuo tradicinės prie modernios šeimos

TRADICINĖ ŠEIMA	MODERNI ŠEIMA
ŠEIMOS DEMOGRAFINIAI BRUOŽAI	
<ul style="list-style-type: none"> • Ankstyvos santuokos • Šeima kuriama tuokiantis • Didelis santuokystės lygis • Pirmieji vaikai gimdomi jauname amžiuje • Vyrauja vidutinės šeimos • Maža nesantuokinių vaikų dalis 	<ul style="list-style-type: none"> • Mažėja santuokų • Santuokos atidedamos vyresniam amžiui • Daugėja neregistruotų šeimų • Pirmųjų vaikų gimdymas atidedamas vyresniam amžiui • Mažėja gimstamumas, įsivyrauja šeimos, turinčios mažai vaikų • Didėja nesantuokinių vaikų dalis • Plinta savanoriška bevaikystė

Šaltinis: Stankūnienė ir kt., 2003.

Paprastai sociologinėje literatūroje šeimos modelio apibrėžimo kriterijus yra pareigų pasiskirstymas tarp sutuoktinių. Kalbant apie atsakomybės pasiskirstymą šeimoje mokslininkų yra vartojama sąvoka - "vaidmenys". Vaidmuo sociologinėje literatūroje apibūdinamas kaip teisės, pareigos ir elgesio normos, siejamos su tam tikra padėtimi. Vaidmuo yra tam tikra elgesio rūšis, kuri leidžia numatyti, kaip asmuo elgsis grupėje ar visuomenėje (I. Zaleskienė, 2002). V. Kanopienė (1997) išskiria tokius sutuoktinių vaidmenis: šeimos maitintojo (-os), sprendimų priėmėjo (-os), namų ūkio tvarkytojo(-os), emocinį psichologinį, aptarnavimo, rūpybos ir globos, tėvystės (motinystės).

Svarbiausias veiksnys, nulėmęs motinystės, vaikystės ir šeimos gyvenimo kaitą, buvo masiškas moterų įsiliejimas į darbo rinką, išėjimas į visuomenę. Atsižvelgiant į profesinių ir šeimos vaidmenų bei įsipareigojimų derinimo problemą yra išskiriami įvairūs šeimos modeliai. L. Arnlaug (2006),

apibendrinama įvairių mokslininkų darbus, išskiria tris šeimos modelius. Pagal pirmąjį modelį „darbas ir šeima turėtų būti derinami diferencijuojant motinos ir tėvo vaidmenis, motiną tapatinant su namų šeimininke – vaikų globėja, o tėvą su šeimos ekonominiu aprūpintoju. Galimi interesų konfliktai atmetami, manant, jog moteris yra natūraliai siejama su namų sfera, todėl vyrui, šeimos galvai, priskiriamas šeimos maitintojo vaidmuo“ (L. Arnlaug, 2006, p. 13).

Pagal antrąjį modelį, šeimoje moteris derina su namų sfera ir su ekonominiu šeimos aprūpinimu susijusius vaidmenis tais laikotarpiais, kai apmokamas darbas netrukdo motinystei. Moters tapatinimas su namų sfera nebelaikomas natūraliu, o vyras nebėra taip griežtai asocijuojamas su vyro – šeimos maitintojo vaidmeniu. Abu šie modeliai atspindi *tradicinį*, arba *patriarchalinį* požiūrį į šeimą ir lyčių vaidmenis joje (L. Arnlaug, 2006, p. 24).

Visai kitoks, kaip teigia L. Arnlaug (2006, p. 13), yra tėvų (motinos ir tėvo) susitarimu paremtas „vaidmenų pasidalijimo“ modelis, kurį 1978 metais pateikė R. Liljestrom. Jis pagrįstas prielaida, kad dirbti bei rūpintis vaikais gali ir motina, ir tėvas. Besikeičiantis lyčių santykis nulėmė tradicinio šeimos modelio, kai vyrui priskiriamas šeimos maitintojo vaidmuo, o moteris turi rūpintis vaikais ir namų ruoša, žlugimą. Kaip teigia D. Danilevičienė (2008, p. 213), šiandien demokratinėse valstybėse visi šeimos nariai – tėvas, motina, vaikas – yra lygiateisiai šeimos nariai, piliečiai, besinaudojantys lygiomis teisėmis. Šeimos sėkmę lemia vidiniai veiksniai – šeimyninių santykių kokybė, jų turinys, sutuoktinių asmeninės savybės, individualybių suderinamumas šeimoje, nes tai tiesiogiai veikia vaiko raidos kokybę. Šis modelis atspindi modernųjį, arba egalitarinį, požiūrį į šeimą. Apibendrinti skirtumai tarp tradicinės (patriarchalinės) ir modernios (egalitarinės) šeimos modelių pavaizduoti 2 lentelėje.

2 lentelė. Tradicinės (patriarchalinės) ir modernios (egalitarinės) šeimos modelių skirtumai

TRADICINĖ (PATRIARCHALINĖ) ŠEIMA	MODERNI (EGALITARINĖ) ŠEIMA
Šeimos ryšiai hierarchiniai: tėvas namų galva ir autoritetas.	Visi šeimos nariai lygiateisiai.
Pagrindinis dėmesys ir investicijos skiriamos ūkinei veiklai.	Svarbiausia asmeninė laisvė, saviraiška ir partnerių santykių tarpusavio kokybė.
Vaikai suvokiami kaip būtina šeimos struktūros dalis.	Vaikai labai svarbūs, tačiau jie nebėra svarbiausias tikslas.
Diferencijuoti motinos ir tėvo vaidmenys: tėvas – šeimos ekonominis aprūpintojas, motina – namų šeimininkė, vaikų globėja.	Ir vyras, ir moteris yra šeimos ekonominiai aprūpintojai. Vaidmenų pasidalijimas paremtas abipusiu susitarimu.
Namų ruošos ir buities darbai skirstomi į vyriškus ir moteriškus.	Namų ruošos ir buities darbai neskirstomi į vyriškus ir moteriškus.

Šaltinis: sudaryta autorės

XX a. antrojoje pusėje prasidėjusi ūkinės gamybinės veiklos kaita, įvairių socialinių grupių judėjimai, masiškas moterų įsiliejimas į darbo rinką, išėjimas į visuomenę nulėmė šeimos formų, struktūros ir funkcijų kaitą, tačiau šeima ir toliau išlieka socialiai labai svarbus institutas. Šeima yra pirmoje vietoje Lietuvos gyventojų vertybinių orientacijų skalėje (Tyrimas „Moterys ir vyrai Lietuvos visuomenėje – 2009“).

1.3. Egalitarinio šeimos modelio bruožai

XX a. antrojoje pusėje pirmiausia Šiaurės šalyse, o vėliau ir visoje Europoje dėl masiško moterų įsiliejimo į darbo rinką, besikeičiančio lyčių santykio profesinio užimtumo sferoje prasidėjo perėjimas nuo lyčių aspektu diferencijuotos šeimos modelio prie dviejų šeimos maitintojų modelio. Įsivyravauja egalitarinis šeimos modelis, kuriam būdingi tokie svarbiausi bruožai: *abiejų sutuoktinių ekonominis užimtumas, lygiavertis dalijimasis vaikų priežiūra bei namų ruošos darbais, sprendimų priėmimas abiejų partnerių bendru sutarimu* (L. Arnlaug, 2006).

Ekonominis užimtumas. Niekas negali paneigti, jog vaikui, ypač ankstyvaisiais jo gyvenimo metais, svarbus motinos ryšys ir buvimas šalia vaiko. Tačiau keičiantis šeimos institutui, keičiasi ir sutuoktinių atliekami vaidmenys. Šiandien moterys vis dažniau siekia karjeros. Tai reiškia, kad mažiau moterų yra priklausomos nuo sutuoktinio išlaikymo. Tačiau galima daryti prielaidą, kad, daugiau laiko skirdamos darbui, moterys atitolsta nuo šeimos, vaikų. Lietuvoje atlikto tyrimo „Gyventojų politikos vertinimas“ (2001 m. atliko Socialinių tyrimo instituto demografinių tyrimų centras) duomenys rodo nuostatų prieštarumą bei darbo ir pareigų šeimai suderinamumo kvestionavimą. Pavyzdžiui, nors didžioji dalis (67% vyrų ir 67% moterų) respondentų mano, kad „dirbanti moteris gali turėti tokius pat šiltus ir tvirtus ryšius su vaikais, kaip ir nedirbanti“, dauguma taip pat sutinka su tuo, kad „ikimokyklinio amžiaus vaikas, matyt, nukenčia, jeigu jo motina dirba“ (tokią nuomonę išsakė 64% vyrų ir 69% moterų). Daugiausia manančių, kad vaikams, kurių motina dirba, stinga jos dėmesio, yra tarp respondentų, turinčių tris ir daugiau vaikų. Tikėjimas, kad dirbančios motinos santykiai su vaikais gali būti tokie artimi, kaip ir nedirbančios, ir kad įmanomas šeimos ir darbo sričių suderinamumas, dažniau išreiškiamas tarp jauniausios amžiaus grupės (18 – 34 metų) respondentų vyrų ir moterų.

Pasak V. Kanopienės (1997), vaikai, augdami šeimoje, kur abu tėvai dirba ir aktyviai dalyvauja visuomenės gyvenime, kuria savo socialinę, pilietinę ir dorinę poziciją, ugdoši požiūrį į darbą kaip vertybę. Kaip teigia J. Bagdanavičius (2008), iš vienos pusės tėvams iškyla būtinybė aprūpinti šeimą ir noras realizuoti savo gebėjimus, iš kitos – kaltės jausmas prieš vaikus. Nors tėvai mano, jog svarbiausia yra suteikti vaikui aukštą materialinį pragyvenimo lygį, kad jis galėtų lankyti prestižinius darželį ir mokyklą, atostogauti kurortuose ir t.t., jie vis tiek giliai širdyje jaučia, jog mažai bendraudami su vaiku negali savęs laikyti puikiais tėvais. Nuolat užsiėmę tėvai jaučia kaltę, kad su

vaikais praleidžia mažai laiko, bando kompensuoti bendravimo stoką pirkdami jiems dovanas ir atleisdami pražangas. Tačiau tėvų pataikavimas nesuteikia vaikui pasitenkinimo, o tik ugdo jo godumą (J. Bagdanavičius, 2008). *Kartų ir lyčių tyrimas* (2009) atskleidė, kad egalitarinėse šeimose dauguma tėvų išgyvena šeimos ir darbo vaidmenų konfliktą.

H. Filipčiuk (1991) nuomone, šiuolaikinio gyvenimo sąlygomis ir vaikai, ir tėvai, grįžta namo pailsę nuo dirgiklių pertekliaus, garso, triukšmo, šurmilio ir įvairiausių pojūčių lavinos, pavargę nuo daugelio varginančių, kartais sunkiai pakeliamų pačių įvairiausių žmonių tarpusavio kontaktų – profesinių ir asmeninių, paviršutiniškų ir gilių. Dažnai tiesiog nebelieka psichinės energijos atsargų, reikalingų artimiems kontaktams su vaiku. Tiesa, kalbama su jais, kartais ilgai, varginančiai, kartais piktai ir niurzgliai, bet labai nedaug pokalbių galima laikyti tikrais susitikimais, artimais dviejų asmenybių kontaktais, kuriems tėvų ir vaikų santykiuose tenka dvigubas vaidmuo: tarpusavio poveikio ir pažinimo. Tai dažniausiai būna nurodymai, pastabos, informacija apie elgesio ir gyvenimo dėsnius ar normas. Arba tėvai, būdami su vaiku tas kelias likusias valandas, ne bendrauja su juo, o stengiasi išpirkti kaltę: pataikauja, pildo norus, paklūsta kaprizams, nors vaikui reikia gerokai paprastesnių dalykų, t.y. tiesiog pabendrauti, pažiūrėti kartu kokį nors filmą, aptarti įvykius mokykloje, pabūti gamtoje, kartu atlikti namų ruošos darbus, kas būtina vaiko socializacijai (H. Filipčiuk, 1991).

Lietuvoje moterų ekonominis užimtumas, iš dalies palaikomas valstybės remiamų, nors ir nepakankamų, vaikų priežiūros paslaugų, yra palyginti aukštas. Tačiau neišnaudotos kitos galimybės, kurios galėtų sumažinti moterų šeimos ir darbo vaidmenų derinimo įtampą. Įvairesnės ir lankstesnės darbo organizavimo formos nėra populiarios, o pagrindinė atsakomybė už vaikų priežiūrą tenka moterims (V. Stankūnienė ir kt., 2005). *Kartų ir lyčių tyrimo* (2009) duomenimis, įvairios galimybių derinti pareigas šeimoje ir darbe priklauso nuo nepilnamečių vaikų skaičiaus, jų amžiaus, partnerio ar kitų šeimos narių gyvenimo viename ūkyje. Su didžiausiais sunkumais susiduria dirbantys tėvai, kurie augina vaikus iki 3 metų ir 8-14 metų vaikus. Taigi valstybės, darbdavių ir bendruomenės parama šeimoms, auginančioms nepilnamečius vaikus, turėtų tapti paramos šeimai prioritetu. Esminis vyro ir moters vaidmenų pokytis, būdingas egalitariniam požiūriui į šeimą, yra vis mažesnis vyro, kaip pagrindinio šeimos maitintojo, vaidmuo bei didesnis moterų ekonominis užimtumas. Teorijos apie moterų dalyvavimą darbo rinkoje teigia, jog moterų užimtumas ne tik įprasmina lyčių vaidmenų lygybę, saviaktualizacijos ir nepriklausomybės galimybę, bet ir yra susijęs su ekonominiais šeimos poreikiais. 2001 m. atlikto tyrimo „Gyventojų politikos vertinimas“ (V. Stankūnienė ir kt., 2003) metu gauti duomenys rodo, jog pastarasis veiksnys (ekonominė būtinybė) yra labai svarbus motyvas, kodėl dauguma moterų Lietuvoje dirba mokamą darbą. 95% apklausoje dalyvavusių moterų ir 89% vyrų sutinka, kad „dauguma moterų šiais laikais turi dirbti, kad prisidėtų prie šeimos išlaikymo“. Be to, to paties tyrimo rezultatai rodo, jog didelė dalis moterų nepritaria tradiciniam moters veiklos apibrėžimui. Beveik pusė apklausoje dalyvavusių moterų (46%) teigia nesutinkančios su nuomone, kad „namų

šeimininkės statusas leidžia pajusti tokią pat pilnatvę, kaip ir apmokamas darbas“ (tarp vyrų šiai nuomonei paprieštaravo trečdalis apklaustųjų (31%)). Iš dirbančių moterų taip manančių yra net daugiau nei pusė. Vadinasi, vien šeimos moters saviraiškai patenkinti nepakanka.

Vaikai, kurių motinos dirba, būna mažiau priklausomi nuo lyčių vaidmenų stereotipų, negu tie, kurių tėvai yra „maitintojai“, o motinos „globėjos“ (L. Arnlaug, 2006). Tokie vaikai anksčiau tampa savarankiški, jų karjeros tikslai būna didesni, o laimėjimų motyvacija stipresnė. Taip yra dėl to, kad dirbančios motinos yra teigiamas tikslo siekimo pavyzdys, ypač jei joms darbas patinka ir nestinga pagalbos namuose bei prižiūrint vaikus (L. Arnlaug, 2006).

Lygiavertis dalijimasis vaikų priežiūra. Vyro ir moters darbų pasidalijimas, ypač auginant, prižiūrint ir ugdant vaikus, taip pat yra reikšmingas vaikų socializacijai. Jeigu vaiką prižiūri tik motina ir nėra stipraus ryšio su tėvu, galima tikėtis, kad bus itin tobulinami vaiko emociniai ryšiai su aplinka ir nukentės vaikų orientacija tose veiklos srityse, kurios yra visuomenėje priskiriamos tik vyrams (R. M. Berns, 2009). Kuo skirtingesnė ir įvairesnė veiklos sritis, kurioje dalvauja ir vyrai, ir moterys, tuo vaikams atsiranda didesnės galimybės stebėti, kokiais principais vyrai ir moterys dalijasi darba visuomenėje. Jeigu visuomenėje stengiamasi išlaikyti mitą apie vyrų ir moterų prigimties nulemtas jų socializacijos ribas, tai tokioje visuomenėje išlaikomas pastovus ir nekintantis darbo sričių pasidalijimas tarp vyrų ir moterų: moterys prižiūri namus, vaikus, gamina maistą, o vyrai siekia įsitvirtinti visuomenėje ir jai vadovauti (A. Juodaitytė, 2002). Tačiau egalitarinei šeimai būdinga tai, jog abu, tiek vyras, tiek moteris, gali prižiūrėti vaikus, gaminti maistą ar siekti karjeros. Be abejo, vaikas to išmoks, jei tėvai rodys atitinkamus elgesio pavyzdžius bei norės vaikus išmokyti būti lygiaverčiais partneriais sukūrus savo šeimas ateityje. Jei motinos dirba, o tėvai rūpinasi vaikais, toks darbų ir atsakomybės pasiskirstymas daro įtaką vaikų požiūriui į lyčių vaidmenų stereotipus. Net ir dirbdamos moterys vis tiek daugiau rūpinasi vaikais ir atlieka daugiau namų ruošos darbų, tačiau jų vyrai vaikų auklėjime dalyvauja aktyviau negu nedirbančių moterų vyrai (L. Arnlaug, 2006).

Nors vaikas auga egalitarinėje šeimoje, jam gali būti sunku priimti tokios šeimos vaidmenis, nes visuomenėje vis dar gajus tradicinis požiūris į vyro ir moters vaidmenis, kuris dažnai diegiamas nuo pat vaikystės. L. Broom (1992) pateikia sociologo M. Goodmanio mintis apie šį požiūrį. M. Goodmanas teigia, kad „nepaisant vaikų amžiaus, berniukai nuolat rūpinasi karjera, mergaitės nori būti gražios“ (1992, p. 107). Neatsitiktinai jau vaikystėje didžioji socializacijos procesų dalis susijusi su vyro ir moters socialinių veiksmų mokymusi. Dažniausiai suaugusiųjų pagyrimo susilaukia tos mergaitės, kurios žaidžia su lėlėmis, padeda mamai šeimininkauti. Mergaitės, kaip išdykėlės ir nepatikimos šeimininkės, vaidmuo namuose yra sunkiai pakenčiamas. M. Goodmanas teigia, kad „berniukai galvoja, kad lėlės skirtos tik mergaitėms ir labai mažiems vaikams, todėl blogiausia jiems yra būti „mamos sūneliu“ arba „mergaite“ (1992, p. 108). Egalitarizmas, pabrėžiantis lyčių lygybės ir

vaidmenų simetriškumo svarbą, mūsų visuomenėje dar susipina su patriarchalizmu, nenoru atsisakyti tradicinių nuostatų bei elgsenos modelių.

Dalijimasis namų ruošos darbais. Kad Lietuvos gyventojams labiau būdingos egalitarinės, o ne patriarchalinės nuostatos, rodo ir tyrimo „Gyventojų politikos vertinimas“ (2001) respondentų atsakymai į klausimus apie namų ruošos darbų pasidalijimą tarp vyro ir moters. Akivaizdžiai dominuoja nuomonė, jog namų ūkio tvarkymas nėra vien moters atsakomybė – vyrai sugeba ir turėtų įsitraukti į namų ruošos darbus. Nepritarimą teiginiui, jog „vyrai nesugeba dirbti namų ruošos darbų“, išreiškė absoliuti vyrų ir moterų dauguma.

Tačiau nors požiūris į vyro ir moters vaidmenis šeimoje liberalėja, moterims vis tiek tenka didesnė namų ūkio priežiūros našta nei vyrams (Coltrane, 2000; Cohen, 2004). JAV sociologė Hochschild (1989) šį reiškinį pavadino „antrąja pamaina“. Iš darbų namo sugrįžusios moterys iškart puola ruošti valgi, tvarkyti namus, skalbti rūbus, plauti indus. Nors sutuoktiniai bando palengvinti kasdieninių darbų našta, moterys šiems darbams vis tiek skiria daugiau laiko nei vyrai. *Lyčių ir kartų tyrimas* (2009) parodė, kad Lietuvoje šiuo aspektu vis dar vyrauja patriarchalinės nuostatos, t.y. didžioji dalis vaikų priežiūros rūpesčių ir kitų šeiminių pareigų tenka moterims. Tikimasi, kad jos šeimos pareigas laikys svarbesnėmis ir bent laikinai aukos savo karjeros galimybes. Iš vyrų, atvirkščiai, tikimasi, kad jie darbo poreikius laikys svarbesniais už asmeninius ar šeiminius poreikius. Šie tradiciniai lyčių vaidmenų lūkesčiai nesuteikia moterims ir vyrams pakankamai lankstumo ir galios valdyti įtampą, kylančią iš jų darbo ir šeimos gyvenimo prieštaravimų (J. Reingardienė, 2004). Šeimos ir darbo vaidmenų derinimo įtampa veikia tiek namų ruošos ir vaikų priežiūros sritį, tiek ir apmokamo darbo kokybę. Vis dėlto paprastai labiau nukenčia šeima nei darbas. Dėl ilgos darbo trukmės atsiradęs nuovargis ir sutrumpėjęs laikas, skirtas pareigoms šeimoje atlikti, turi neigiamos įtakos namų ūkio priežiūrai ir šeimos gyvenimo kokybei (J. Reingardienė, 2004).

Sprendimų priėmimas. Vienas iš egalitarinės šeimos bruožų yra tai, kad svarbius šeimos gyvenimui sprendimus abu sutuoktiniai priima kartu, bendrai pasitarę. Kartais į sprendimų priėmimą įtraukiami ir vaikai, siekiant paskatinti jų savarankiškumą. Abu kartu partneriai priima sprendimus dėl brangesnių ir rečiau perkamų daiktų, dėl vaikų auklėjimo, visuomeninio gyvenimo ir laisvalaikio organizavimo, kiek laiko skirti apmokamam darbui ir kt.

Labai svarbu, kad šeimoje dominuotų abipusis susiklausymas ir pagarba. Pasak D. Danilevičienės (2008), vienybės, susiklausymo, problemos šeimoje sprendimo sėkmė daug priklauso nuo bendro tikslo nusistatymo šeimoje ir jo siekimo visų šeimos narių pastangomis. „Šiandien šeimos sėkmę lemia vidiniai veiksniai – šeimyninių santykių kokybė, jų turinys, sutuoktinių asmeninės savybės, individualybių suderinamumas. Itin svarbus darnios šeimos veiksnys yra tolerancija“ (D. Danilevičienė, 2008, p. 213).

Egalitarinis šeimos modelis yra vertinamas ne vienareikšmiškai. Pasikeitus požiūriui į lyčių vaidmenis, derindama rūpesčius šeima ir profesinius siekius, šiuolaikinė moteris turi daugiau galimybių dvasinei bei intelektinei saviraiškai. Vyrai daugiau dėmesio pradėjo skirti šeimai, pajuto tėvystės džiaugsmą, suvokė atsakomybę už vaikų ugdymą (M. A. Pavilionienė, 2010). Tačiau, kita vertus, perėjimas nuo lyčių aspektu diferencijuotos šeimos modelio prie dviejų šeimos maitintojų modelio yra vienas iš daugelio procesų, turėjusių įtakos šeimos modelių įvairovės atsiradimui, ką rodo santuokos instituto silpnėjimas, padaugėjęs nesusituokusių porų skaičius, išaugęs nesantuokinių vaikų gimstamumas (V. Stankūnienė ir kt., 2005). Šiuos reiškinius kai kurie mokslininkai įvardija kaip grėsmę šiuolaikinei visuomenei.

Tie šeimos institucijos pokyčiai, kurie šiuo metu vyksta Lietuvoje, Vakarų valstybėse įvyko jau prieš kelis dešimtmečius. Nors šeimoje įsivyrąja egalitarinės nuostatos, požiūris į vyro ir moters vaidmenis liberalėja, tačiau tradicinių nuostatų bei elgsenos modelių dar visiškai neatsisakoma.

II. SOCIALIZACIJOS PROCESAS

2.1. Socializacijos proceso samprata ir esmė

Kūdikui tampant vaiku, paaugliu ir galiausiai suaugusiu žmogumi, jis sąveikauja su vis daugiau žmonių ir įgyja daugiau patirties. Per visą šį laiką formuojasi jo įgūdžiai, žinios, nuostatos, vertybės, motyvai, įpročiai, įsitikinimai, interesai, moralės normos ir idealai.

Pasak A. Juodaitytės (2002), visuomenės požiūriu individai yra socializuojami, kad atitiktų organizuotą gyvenimo būdą (formuojamas socialinis tapatumas). O asmeniniu požiūriu socializacija padeda individui atrasti save: potencialias asmeninio tobulėjimo ir savirealizacijos galimybes (formuojamas asmeninis tapatumas). Pasak A. Juodaitytės (2002, p. 38), „socializacija – gali būti vadinamas procesas, kurio metu individas įsijungia į visuomenę, jos struktūrinius padalinius (socialines grupes ir bendrijas, institutus, organizacijas), perima jų sukauptą patirtį, socialines vertybes ir normas, formuoja socialiai reikšmingus asmenybės bruožus.“ Kai kurie autoriai dar išskiria pirminę ir antrinę socializaciją. Šios dvi socializacijos rūšys išskiriamos dažniausiai remiantis tyrinėjamų asmenų amžiumi. Šiame darbe domimasi pirmine socializacija, kuri suprantama kaip pagrindinių nuostatų perėmimo laikotarpis ir siejama su ankstyvąją vaikyste. Antrinė socializacija siejama su tuo asmeniu laikotarpiu, kai į jo ugdymą įsitraukia kitos socialinės grupės, asmenys, daug daugiau įtakos turi kultūros procesai, pvz., visuomeninės komunikavimo priemonės. Anot A. Juodaitytės (2002), ankstyvojo (pirminio) etapo reikšmingumą lemia ne tik jo pirmumas žmogaus raidoje, bet ir vaikystės periodo ypatybės: emocionalumas, nuoširdumas vaikui bendraujant su tėvais, kitais šeimos nariais. Būtent tada vaikai įgyja pirmąsias elementarias žinias, pradinius mąstymo įgūdžius, palaiptai perima vis sudėtingesnes elgesio taisykles ir pradeda susipažinti su paprasčiausiais kultūrinių vertybių pavyzdžiais, mokosi sekti jais net tuomet, kai dar nesuvokia jų prasmės ir paskirties.

G. Kvieskienė (2003) įvardina socializaciją kaip visuomenės kultūros perteikimo vaikams procesą, siekiant formuoti kūdikio individualybę, paklūstančią tam tikros kultūros tradicijoms ir socialinėms normoms. Kitaip sakant, socializacija yra procesas, kurio metu asmuo išsiugdo techninius įgūdžius ir įgyja žinių, kaip elgtis ir suprasti visuomenę, kurioje gyvena, sužino įvairių elgesio taisyklių, visuomenės nuostatas ir vertybes, kurias pripažįsta ši visuomenė, išmoksta iš visuomenės laikytis šių socialinių taisyklių, kurios reikšmingos kiekvienam žmogui.

Pasak I. Leliūgienės (1997, 2002), žmogus virsta visuomenės nariu būdamas ne tik socializacijos objektu, bet ir subjektu. Kaip subjektas, žmogus stengiasi ne tik perimti socialines ir kultūrinės vertybes, bet ir save realizuoti visuomenėje. Taigi žmogaus socializaciją sėkminga tada, kai kartu tobulėja ir jo asmenybė. Socializacija aiškinama kaip nuolatinis individo prisitaikymo procesas prie konkrečios visuomenės arba jos sluoksnių normų ar elgsenos formų ir kaip sudėtingas visą gyvenimą

besitęsiantis procesas, individui tampant socialine būtybe, kuri gali prisitaikyti prie įvairių situacijų skirtingais savo gyvenimo laikotarpiais. Pagrindiniai socializacijos mechanizmai – mėgdžiojimas, įtaiga, konformizmas, sąmoningas sekimas pavyzdžiais, masinių komunikacijos priemonių ir kultūros poveikis (I. Leliūgienė, 2002).

Socializacija gali būti planinga, vykdoma tikslingai. Procesas, kai suaugęs žmogus vadovaujasi tam tikromis vertybėmis, kurias nuolat aiškiai perduoda vaikui, vadinama planinga socializacija (R. M. Berns, 2009). Tačiau dažniausiai socializacija vyksta spontaniškai, žmonėms sąveikaujant, nesiekiant apgalvoto tikslo perduoti žinias ar vertybes. Apskritai vaikai taip pat sėkmingai supranta užuominas bei mokosi iš to, ką girdi, ir iš to, ką mato. Visa ši informacija yra apdorojama (konstruojama, interpretuojama, transformuojama, įsiminama) smegenyse ir veikia būsimą elgesį. Bronfenbrenneris (1979) teigia, kad „aplinkos (pavyzdžiui, šeimos) poveikis vaiko raidai pasireiškia ne “objektyviomis” ar “tikromis” veiklos, vaidmenų, tarpusavio santykių savybėmis. Daug labiau raidą veikia tai, kaip vaikas suvokia ir interpretuoja tuos veiksnius” (pagal L. Broom ir kt., 1992, p. 130). Taigi planinga socializacija gali virsti neplaninga: joje atsiras netikroviški vaiko vaizdiniai, fantazijos, baimės.

Socializacija – labai sudėtingas procesas. Kuo visuomenėje didesnė įvairovė ir technologijų sklaida, tuo daugiau vaikas turi išmokti, kad galėtų sėkmingai prisitaikyti. Tuo daugiau socializacijos dalyvių ir tuo daugiau patirties reikia šiam procesui. Vaikus socializuoja daugelis visuomenės narių – tėvai, broliai, sesrys, seneliai, dėdės, tetos, pusbroliai ir pusseserės, draugai, mokytojai ir kt. Siekdami daryti įtaką vaikui, kad jis elgtųsi, mąstytų ir jaustųsi taip, kaip pridera, šie socializacijos dalyviai pasitelkia įvairias priemones. Tai, kas šiems socializacijos dalyviams atrodo priderama, yra jų pačių socializacijos rezultatas: vertybės, moralės normos, nuostatos ir kt. (R. M. Berns, 2009).

Kiti autoriai į socializacijos sampratą įpina ir socialinių vaidmenų bei statuso reikšmingumą. R. M. Berns (2009) pateikia sociologų mintis apie socializaciją, kuri gali būti nusakoma kaip žmogaus socialinių vaidmenų ir socialinio statuso raidos procesas, vykstantis tam tikros socialinės struktūros visuomenėse. Sociologas R. Berhmanas (1995) žmogaus socialinį statusą – vaidmenį – aiškina kaip „socialumo dinaminį aspektą”, žymintį žmogaus socialinę padėtį visuomenėje. Kitas žymus amerikiečių sociologas T. Parsonsas (1964) pabrėžia glaudų socialinių vaidmenų ir vertybių ryšį. Socialinį vaidmenį jis nagrinėjo kaip normatyviai reguliuojamą elgesį, kurio pagrindas yra visuotinai priimtos vertybės ir kuris yra būtinas bręstančios asmenybės socialinės struktūros elementas. Socialiniai vaidmenys, pasak jo, yra būdas, rodantis, kaip socialinės vertybės įsikūnija konkrečiuose asmenybės veiksmuose. Kiekviena asmenybė stengiasi pasirinkti tą socialinį vaidmenį, kuris atitinka jo vertybines orientacijas, interesus ir motyvus (R. M. Berns, 2009). Taigi socializacija padeda individui ne tik įsijungti į visuomenės gyvenimą, bet ir įgyti socialinį statusą, vaidmenis ir socialiai keistis. Socializacijos pagrindu vyksta potencialių kiekvienos asmenybės galimybių ir gebėjimų realizacija.

Rusų mokslininkė G. Andrejeva (1997) teigia, jog optimalus socializacijos termino ir esmės suvokimas yra galimas tik žmogaus veiklos koncepcijos pagrindu. Ji apibrėžia socializaciją kaip „dvipusį procesą, kuris sujungia individo socialinės patirties perėmimą jam pačiam aktyviai dalyvaujant socialinėje aplinkoje kaip socialinių ryšių sistemoje ir socialinių ryšių sistemos atsigaminimą, kurį skatina individo įsijungimas į socialinę aplinką” (G. Andrejeva, 1997, p. 271). Tokiu būdu socializacijoje individas įsijungia į aplinką veiklos pagrindu, iš pradžių perimdamas socialinę patirtį kaip išorinę ir vėliau ją transformuodamas į vidinę. Taip suprantant socializaciją žmogus tuo pačiu metu yra suvokiamas kaip socialinių santykių subjektas ir objektas. Kaip objektas jis patiria socialinės aplinkos poveikį, o kaip subjektas keičia ją (G. Andrejeva, 1997).

2.2. Šeimos įtaka vaiko socializacijai

Socializacija - vaikystėje prasidedantis procesas: išmokdamas visuomenės normų, dėsnių ir gyvenimo būdo, asmuo tampa visuomenės nariu. Poveikį vaiko socializacijos procesui daro daug institutų (šeima, mokykla, bendraamžiai, darbas, religija, visuomenės informavimo priemonės ir kt.), tačiau svarbiausias vaidmuo visgi tenka šeimai. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (1991) teigiama, kad šeimoje formuojasi vaiko charakterio savybės ir moralė, nuo šeimos daugiausia priklauso interesų kryptingumas ir augančio žmogaus polinkiai, o šeimos atmosfera gali sudaryti sąlygas visapusiai vaiko vystymuisi. J. Vaitkevičius (1995) teigia, kad šeimoje žmogus patenkina visus pagrindinius savo poreikius, čia bręsta ir realizuojasi visi pagrindiniai jo sumanymai ir planai. Z. Bajoriūnas (1997) teigia, kad šeima, kaip vaikų auginimo vygė, turi savo privalumų: vaikas tėvams yra artimiausias asmuo, nuo pat gimimo jis prižiūrimas ir visapusiškai ugdomas. Didelę gyvenimo dalį jis bendrauja su savo šeimos nariais. Šeimoje vaikas nuolat stebi ir perima šeimos gyvenimo būdą, jos narių dorovinę ir dvasinę kultūrą, elgesį, vertybines orientacijas. Šeima yra tobuliausias vaiko auginimo institutas. Šeima palankiausiai veikia vaiko psichiką, skatina jo protinį ir dorovinį vystymąsi. Motinos ir tėvo prisilietimai prie vaiko, glamonės ir prisiglaudimai yra niekuo kitu nepakeičiamas ugdymo veiksnys, kuris skatina geriausius žmogaus jausmus (Z. Bajoriūnas, 1997).

L. Jovaiša (1995, p. 8) teigia, kad „auklėjimo šeimoje tikslas – išugdyti darnią asmenybę“. Autorius išskiria tokius darnios asmenybės bruožus kaip sveikas kūnas ir psichika, adekvatus žmonių, daiktų ir įvykių vertinimas, žmogaus prigimties, būties tapsmo, laikinumo suvokimas, pagarba žmonėms, vadovavimasis aukščiausiomis vertybėmis, kūrybiškumas ir kt.

R. Žukauskienės (2002, p. 151) nuomone, yra labai svarbu ugdyti vaiko savigarbą. Savigarba yra gero psichologinio prisitaikymo, asmeninės laimės ir efektyvaus funkcionavimo tiek vaikystėje, tiek suaugus sąlyga. Terminai *savigarba* arba *Aš vaizdas* vartojami vaiko nuomonei apie save, jo nuostatai į save išreikšti. Daugelio ikimokyklinio amžiaus vaikų savigarbos lygis gana aukštas, jie tikisi, kad pasieks norimą tikslą, palaiko ryšius su bendraamžiais ir tėvais, nors kartais, ir labai gerai save

vertindami, abejoja kai kuriais savo sugebėjimais. Save blogai vertinantys vaikai vengia išreikšti nepopuliarią arba neįprastą nuomonę, kad nebūtų išjuokti, jie gyvena socialinių grupių šešėlyje, dažniau klausosi, bet patys pokalbyje nedalyvauja. Vaiko savigarba labai priklauso nuo jo patirties, įgyjamos namuose, taip pat nuo pačių tėvų identifikacijos sėkmingumo.

Pasak D. Nasvytienės (2005, p. 142), „šeima yra pirmoji ir svarbiausia vaiko auklėjimo terpė“. Ji rūpinasi vaiku ir jį saugo, padeda suprasti kitus ir save, formuoja ir kontroliuoja jo elgesį. Tai pirmasis socialinis institutas vaiko gyvenime. Tėvai supažindina vaikus su gyvenimo taisyklėmis bent trimis būdais. Pirma, jie tiesiogiai paaikškina vaikui elgesio normas. Antra, vaikas nuolat stebi pačių tėvų bendravimą, jų santykius paltesnėje socialinėje aplinkoje. Taip tėvai netiesiogiai modeliuoja vaiko nuostatas ir vertybes. Trečia, tėvai tikslingai formuoja vaiko aplinką – parenka gyvenamą vietą, darželį, mokyklą, suteikia galimybę dalyvauti prosocialiame ar antisocialiame bendruomenės gyvenime, įgyti tam tikrą išsilavinimą.

Anot D. Danilevičienės (2008, p. 215), šeimos vaidmuo svarbus ir tuo, kad ji atrenka iš kitų socializacijos institutų ateinančią informaciją ir suteikia tai informacijai tam tikrą kryptingumą, vertybinį atspalvį. Šeimoje apsvaistoma informacija, gauta iš žiniasklaidos, televizijos, interneto, aptariamai bendraamžių siūlomi malonumai: narkotikai, alkoholis ir pan. Nuo šeimos didelė dalimi priklauso, kaip vyksta fizinis, emocinis ir socialinis žmogaus vystymasis visą gyvenimą.

I. Leliūgienė (1997) knygoje aptardama socializacijos mikroveiksnius remiasi V. Mudrik (1994) socializacijos teorija, kurioje išskiriamos tokios šeimos funkcijos: 1) fizinis ir emocinis žmogaus vystymasis. Kūdikystėje ir ankstyvoje jaunystėje ši funkcija yra esminė, jos negali pakeisti jokie kiti socializacijos institutai. Vėliau šios funkcijos vaidmuo mažėja, tačiau išlieka svarbus; 2) lyčių psichologijos formavimas pirmuosius trejus metus. Šiuo požiūriu labai svarbus tėvo vaidmuo; 3) vaiko protinis ir kultūrinis vystymasis; 4) socialinių normų įsisavinimas (šeimos narių vaidmenys įsisavinami tik šeimoje); 5) vertybinių orientacijų formavimas; 6) socialinė - psichologinė pagalba žmogui, nuo kurios priklauso žmogaus savęs vertinimas, savigarba.

Vaiko socializacija, jos procesas, socialinių gebėjimų ugdymas priklauso nuo amžiaus ypatumų. A. Juodaitytė (2002) išskiria ankstyvąją vaikystę (1 - 3 m.), ikimokyklinę vaikystę (3 – 7 m.) ir jaunesniąją mokyklinę vaikystę (7 – 12 m.). Šiais amžiaus tarpsniais šeimos vaidmuo vaiko socializacijai yra svarbiausias. Ankstyvojoje vaikystėje vaikas ypač aktyviai sąveikauja su jį supančiu pasauliu ir suaugusiųjų padedamas išmoksta veiklos su daiktais ir bendravimo su žmonėmis būdų. Apie trečiuosius metus pradeda ryškėti vaiko veiksmų individualumas, savęs vertinimas. Trečiaisiais metais vaiko elgesį pradeda motyvuoti ne tik konkreti aplinka, bet ir santykiai su kitais žmonėmis. Ikimokyklinėje vaikystėje vaiko patirtis ir socialinės sąlygos priklauso ne tik nuo šeimos, bet ir išsiplečia iki gatvės, gyvenamosios vietovės ribų. Atsiranda norų dalyvauti suaugusiųjų gyvenime, noras būti savarankišku. Ikimokyklinio amžiaus vaikai įgyja savitą mąstymo logiką, ryškėja vaizduotė

ir charakterio bruožai. Šiam periodui būdingas emocinis savęs vertinimas, išgyvenimai, emocinės sferos raida, savimonės formavimas. Jaunesnioji mokyklinė vaikystė - mokyklinio gyvenimo pradžia. Šiuo periodu formuojasi abstraktus mąstymas, įgyjamos naujos žinios ir įgūdžiai. Pasireiškia vaiko savivoka, socialinės kompetencijos pojūčiai ir savęs vertinimo sugebėjimai (A. Juodaitytė, 2002).

Žmogaus raidą, jo socializaciją atskirais gyvenimo periodais aprašė mokslininkas E. Eriksonas (1993). Jo manymu, žmogaus gyvenimo laiką galima padalyti į aštuonis etapus, kurių kiekvienas atspindi tam tikrą socializacijos būklę. Visuose perioduose ypatingą reikšmę turi šeima. Pirmaisiais metais labai svarbus vaiko emocinis ryšys su mama. Vaikui reikia kuo daugiau laiko praleisti su mama. Jis reikalauja buvimo kartu. Antruoju periodu (1 – 3 m.) vyksta spartaus vaiko fizinio vystymosi pokyčiai. Ryškėja noras kontroliuoti savo veiksmus, rodyti savarankiškumą. Trečiuoju periodu vaikas rodo vis daugiau iniciatyvos, o tėvų pareiga ugdyti jo pasitikėjimą savimi. Ketvirtas periodas - tai 7 - 11 vaiko gyvenimo metai, kuriuos E. Eriksonas vadina mokykliniais. Vaikai pasirengia mokytis, domisi lavinamojo pobūdžio užsiėmimais, moka bendrauti su kitais grupėje, tačiau nedingsta poreikis ir nuolatinio bendravimo su mama ir tėvu namuose. Nuo 12 metų prasideda paauglystės periodas, kai tėvų ir vaikų santykiai tampa ne tokie artimi.

Mokymo ir mokymosi procesuose vaikas įgyja tam tikras socialines pozicijas, atitinkančias jo amžių ir vaikystės periodą: ieškojimo, kūrybos, bandymo, atradimo ir kt. Šie procesai turi reikšmės naujai vaiko patirčiai per jam priimtinausius būdus sąveikaujant su aplinka. Kai teigia I. Leliūgienė (1997), vaiko mokymasis iš aplinkos yra vienas dažniausių įgūdžių įsisavinimo būdų. Sėkmingiausiai tai vyksta šeimos aplinkoje, kuri dar prieš pradėdant lankyti darželį, sudaro pirminio mokymosi aplinkoje galimybes. Vaikas namuose įgyja tam tikrą socialinių vertybių turinį, perima elgesio pavyzdžius, išmoksta bendrauti ir kontroliuoti elgesį. Todėl vaiko socializacijos procesai šeimoje yra ypač svarbūs ir reikšmingi jo tolimesniame socializacijos procese. Tačiau socialiniai gebėjimai įgyti šeimoje, yra nepakankami, kai vaikas patenka į naują aplinką – pradeda lankyti darželį, priešmokyklinio ugdymo grupę ar mokyklą. Sėkmingam socialiniam ugdymui labai svarbu, kad tėvai ir kiti ugdytojai turėtų pedagogikos ir psichologijos žinių apie vaiko fizinės ir psichinės raidos ypatumus.

Pasak D. Nasvytienės (2005), visa žmogaus veikla ir mintys plačiausia prasme yra bendravimo atspindys, rezultatas. Komunikacija šeimoje daro reikšmingą įtaką asmenybės vystymuisi. Sistemų teorija skyrė kelis šeimos bendravimo lygmenis: individualių ryšių (vaiko – suaugusiojo), brolių – seserų tarpusavio santykių, vaikų – tėvų santykių ir sutuoktinių tarpusavio santykių. Vaiko elgesiui labiausiai atsiliepia vaiko – tėvų, sutuoktinių tarpusavio ir šeimos, kaip visumos, bendravimo kokybė. Anot I. Leliūgienės (2002), šeimos socializacijos stilių (autoritarinį, demokratinį ar kitokį) sąlygoja tautinės tradicijos, visuomenės kultūra, socialinė priklausomybė, tėvų išsilavinimas.

I. Konas (1998) išskiria tokius vaiko socializacijos šeimoje mechanizmus:

- paskatinimai ir nuobaudos, kurias panaudodami tėvai siekia suformuoti atitinkamų normų sistemą;
- vaiko identifikacija su tėvais;
- tėvai, pažindami vaiko pasaulį, žinodami jo poreikius, problemas, formuoja jo savimonę ir asmenybę.

Pasak I. Leliūgienės (2002), šeimos skiriasi tuo, koks yra socializacijos mechanizmų turinys. Yra šeimų, kuriose tėvai stengiasi ne tiek "formuoti" vaiko asmenybę, kiek padėti jam individualiai vystytis, siekia emocinio artumo, supratimo. Kitose šeimose vaikas ruošiamas gyvenimui ugdant jo valią, mokant reikalingų ir naudingų dalykų. Kai kuriose šeimose dar siekiama visiškai kontroliuoti ne tik vaiko veiksmus, bet ir jo vidinį pasaulį, mintis, norus. Visose šiose šeimose vaikai geriau ar blogiau ugdomi, tačiau yra daug tokių šeimų, kuriose vaikai ne tik neprižiūrimi, bet auga antisocialinėje, kriminogeninėje aplinkoje.

Vaiko socializacijai šeimoje labai svarbus tėvų autoritetas. Pasak K. Miškinio (2003), tėvų autoritetas pirmiausia priklauso nuo jų pačių. Tėvų pavyzdys yra pirminis socialinis orientyras, pagal kurį ir orientuojamasi. Pirmoji aplinka, kurią vaikas ima sąmoningai suvokti, yra jo šeima, o patys pirmieji žmonės, kuriuos vaikas pradeda pažinti yra jo tėvai, todėl augdami vaikai prisitaiko prie juos supančios aplinkos, nejučia perimdami daugelio tėvų manierų, be to, jie pradeda elgtis ir mąstyti kaip ir jų tėvai, artimieji žmonės (K. Miškinis, 2003). Tėvų pavyzdžio įtaka pasireiškia tuo, kad pirmieji vaikų išpūdžiai visada yra gana stiprūs, išliekantys visam gyvenimui, todėl ir pirmieji dvasinio bendravimo išpūdžiai, kaip konkreti individo socialinė patirtis, yra labai reikšminga. Būtent pagal tėvų elgesį vaikai kuria ir savo bendravimo stereotipą, todėl jų manieros, įpročiai, charakterio ypatybės yra besąlygiškai perimamos ir kopijuojamos (V. Titarenka, 1980). Pasak V. Jakavičiaus (1998), tėvų autoritetas priklauso nuo mokėjimo bendrauti su vaikais. Tėvai turi mokėti suprasti vaiko vidinį pasaulį ir palenkti jo širdį į save. Jei vaikas norės su tėvais bendrauti, jiems pasipasakoti ir prisiglausti, tai galima sakyti, kad tokie tėvai turi autoritetą ir vaiko ugdymas vyksta sėkmingai.

Tačiau autoritetas gali būti ir klaidingas. K. Miškinis (2003) nurodo tokias jo rūšis:

- *Slopinimo autoritetas*. Kai tėvai šūkauja, grasina, baudžia už kiekvieną menkniekį. Vaikai bijo tokių tėvų ir jų negerbia.
- *Atokumo autoritetas*. Kai tėvai mažai bendrauja su vaikais, tačiau reikalauja ypatingos pagarbos sau.
- *Moralizavimo autoritetas*. Tėvai nuolat vaikui išsako pamokymus, moralus, priekaištus. Vaikai stengiasi negirdėti jiems įgirusių pamokymų ar net vengia susitikti su tėvais.
- *Meilės autoritetas*. Tėvai nuolaidžiauja ir pataikauja vaikams, viską jiems atleidžia. Tuo tarpu vaikai negerbia ir neklauso tėvų.

- *Gerumo autoritetas*. Tėvai viską vaikams leidžia, nieko jiems negaili, bijo bet kokių konfliktų su vaikais. Vaikui neprieštarauja ir vykdo visus jo norus. Taip greitai vaikas pradeda nurodinėti tėvams, reikalauti ko nors. Vaikas ne prašo, bet reikalauja, komanduoja.
- *Papirkinėjimo autoritetas*. Tėvai vaiko prielankumą bando įsigyti papirkinėjimu („Jeigu būsi geras, nupirksiu tau tą ir tą...“). Taip užauga vien savo naudos trokštantis žmogus.

R. Žukauskienė (2002, p. 175), remdamasi D. Baumrind atliktais tyrimais, išskiria tokius tėvų auklėjimo stilius:

- Autoritarinis stilius. Tėvų žodis vaikams yra neginčytinas įstatymas, už blogą elgesį griežtai baudžiama. Tėvai atrodo nutolę nuo savo vaikų, bijo jiems parodyti švelnumą ar juos apdovanoti.
- Viską leidžiantis stilius. Tėvai pateikia vaikams iškart keletą reikalavimų ir nereikalauja jų laikytis, slėpdami tą nekantrumą, kurį jie jaučia. Šeima nedisciplinuota, dažnai vyrauja anarchija.
- Autoritetingas stilius. Šie tėvai iš dalies panašūs į autoritarinius tėvus, nes jie taip pat nustato tam tikras elgesio ribas ir taisykles. Tačiau, skirtingai nuo autoritarinių tėvų, jie linkę išklausti ir atsižvelgti į vaiko prašymus ir klausimus. Šeimos taisyklės labiau demokratiškos negu diktatoriškos.

Vaikui geriausia, kai tėvai yra palaikantys ir artimai bendraujantys, gerbiantys vaikų nuomonę ir nepriklausomybę, bet aiškiai pateikiantys savo sprendimus ir reikalaujantys jų laikytis. Taip tėvai formuoja socializuotą ir nepriklausomą savo vaikų elgesį, pasitikėjimą savimi, altruizmą (R. Žukauskienė, 2002, p. 175).

Šiltas, pozityvus tėvų elgesys padeda vaikui pajusti, būti tikram, kad jis vertinamas ir gerbiamas kaip asmenybė. Tvirtas tikėjimas, pagrįstas racionaliais paaiškinimais, suteikia vaikui drąsos rinktis, vertinti savo elgesį, lyginant su standartais, ir pasitikėti savo priimtais sprendimais. Ir priešingai, tėvams naudojant prievartą, vaikui formuojasi menkavertiškumo jausmas. Vaikas mano, kad jo elgesys turi būti kontroliuojamas ir jis pats negali efektyviai sau vadovauti.

Vaiko socializacijos procesai šeimose yra skirtingi. Galimi įvairūs socializacijos šeimoje modeliai. Svarbu yra tai, kad nuo šeimos didžiąja dalimi priklausau, kaip vyksta fizinis, emocinis ir socialinis žmogaus vystymasis visą gyvenimą.

2.3. Vaiko socializacijos ypatumai egalitarinėje šeimoje

Vaiko socializaciją šeimoje lemia daug veiksnių. Kaip jau anksčiau minėta, vienas svarbiausių egalitarinės šeimos bruožų yra abiejų sutuoktinių ekonominis užimtumas. Tokiose šeimose ypač

aktualus tampa tėvų ypač sugebėjimas derinti profesinę ir auklėjamąją veiklą šeimoje. Labai svarbu, kad dirbantys tėvai stengtųsi kuo daugiau savo laisvo laiko skirti kokybiškam bendravimui su vaikais. Kaip teigia A. Ruzgienė ir S. Petružienė (2005), normalus vaikų vystymasis kiekvienu laikotarpiu priklauso nuo įvairių dalykų, tačiau svarbiausia, autorių manymu, yra suaugusiųjų poveikis vaikui ir nuolatinis kontaktas su juo. Suaugusieji turi išmokyti vaiką, kaip žaisti su žaislais, kaip elgtis su įvairiais daiktais, turi rodyti, kada, ką ir kaip reikia daryti. Nuo pat pirmųjų gyvenimo dienų vaikas patiria daug regimųjų, girdimųjų, lietimų ir judėjimo įspūdžių. Jeigu su vaiku nepakankamai bendraujama, lėtai lavėja jo judesiai, sutrinka kalbos raida.

Bendravimas su tėvais labai svarbus ir vyresniems vaikams. Pasak R. Žukauskienės (2002), tėvų santykių su vaiku emocinis tonas turi būti teigiamas, jie turi pripažinti vaiko autonomiškumą, vaiko asmenines ypatybes, teisę pasirinkti. Jos teigimu, tokiose šeimose, kur vaikas jaučiasi mylimas ir reikalingas, vaikas anksti pradeda suprasti, koks jis reikšmingas yra savo tėvams ir kaip jie jį myli. O tai didina vaiko savigarbą, sukuria saugumo jausmą. Šiuolaikiniams tėvams svarbu suderinti karjerą ir vaikų auklėjimą. Kai dirba abu tėvai, vaikai anksčiau išmoka savarankiškumo, jų karjeros tikslai būna didesni, o laimėjimų motyvacija stipresnė. Taip yra todėl, kad dirbantys tėvai yra teigiamas tikslo siekimo pavyzdys (R. M. Berns, 2009). Kaip teigia K. Miškinis (2003), jei tėvai jautrūs ir darbštūs, pareigingi, turi daug interesų, tai jų įtaka vaikams irgi labai didelė. Darbas sudėtingoje šiuolaikinėje ekonomikoje reikalauja tam tikrų asmens būdo savybių – atkaklumo, išradingumo, savarankiškumo, gebėjimo siekti vis aukštesnių tikslų. Šių savybių reikia ir vyrai, ir moteriai. Jei tėvai turi šias savybes, tai jas perduoda ir savo vaikams.

Abiejų tėvų ekonominis užimtumas mažina kultūros ir ugdymo nulemtus lyčių skirtumus. Nykstant išplėstinėms šeimoms, mažoje tėvo, motinos ir vaikų šeimoje abu sutuoktiniai turi išmokti pavaduoti vienas kitą, nes į pagalbą neateina giminaičiai. Todėl vyrai dažniau įtraukiami į namų ruošos darbus ir vaikų auklėjimą.

Egalitarinės šeimos, ypač auginančios mažamečius vaikus, dažnai susiduria su darbo ir šeimos vaidmenų suderinimo konfliktu. Europos Sąjungoje šiandien ypač daug dėmesio skiriama darbo ir asmeninio gyvenimo vaidmenų derinimo politikai, kuri laikoma pagrindine priemone, naudotina siekiant mažinti lyčių nelygybės apraiškas šiuolaikinėje visuomenėje ir spręsti demografines problemas. Šeimos ir darbo vaidmenų derinimo problemos sprendimai siejami su lankstaus darbo organizavimo ir lanksčiais vaikų priežiūros atostogų modeliais, šeimai palankiomis darbo apmokestinimo schemomis, vaikų ir kitų šeimos narių institucinės priežiūros paslaugų plėtra (J. Reingardienė, 2004).

Šeima turi didelę įtaką ir lyties supratimo formavimuisi. Stebėdamas kitus žmones, vaikas mokosi elgesio, atitinkančio jo lytį. Egalitarinėje šeimoje, kai dirba abu tėvai ir pareigos šeimoje pasiskirstomos lygiaverčiai, vyrai daugiau ir aktyviau dalyvauja vaikų auklėjime. Vyrai pajuto tėvystės

džiaugsmą, suvokė atsakomybę už vaikų ugdymą. Ėmė nesigėdyti savo silpnumo, nustojo pretenduoti būti „stipriosios ir pirmosios“ lyties atstovais (M. A. Pavilionienė, 2010). Tai daro poveikį ir vaikų požiūriui į lyčių vaidmenų stereotipus. Kaip teigia A. Grabauskienė (1998), vaikai tiesiogiai kopijuoja tėvų manieras ir poelgius. Jei vaiko tėvas nepadeda mamai virtuvėje, nepadės ir vaikai, jei tėvai neskaito laikraščių, knygų, tada šiais dalykais nesidomės ir vaikai. Pasak autorės, „tėvų pavyzdys – pats efektyviausias poveikio būdas“ (1998, p. 62).

Kaip teigia L. Seliokienė (2004), feministinis požiūris, pabrėžiantis moters, kaip asmenybės, tobulėjimą, siekia keisti stereotipinį požiūrį į moterį. Vadinasi, keičiasi ir moters – motinos vaidmuo šeimoje. Atitinkamai keičiasi ir požiūris į berniukų ir mergaičių auklėjimą, rengimą gyvenimui. Psichologai teigia, kad moters ir vyro vaidmenų pasiskirstymas labai svarbus tarpusavio santykiams ir šeimos stabilumui. Tačiau socialinė aplinka keičiasi, kintančios socialinės sąlygos griauja įprastą vaidmenų pasiskirstymą, atsiranda kitoks vaidmens supratimas. Keičiasi aplinka – kinta ir vaidmenys arba jų prioritetai. Tėvo ir motinos vaidmenys tampa aiškiai neapibrėžti, todėl žmogus jaučiasi nesaugiai – jis nežino, kaip bus įvertintas, nors pareigas atlieka ir šeimoje, ir darbe. Siekdamas fizinės ir dvasinės gerovės kiekvienas žmogus siekia gerai atlikti jam skirtą vaidmenį, o kintant vaidmens sampratai, žmogus patiria daug neigiamų emocijų.

Šeimose, kur vyrauja tradicinės nuostatos, berniukams ir mergaitėms tėvai kuria skirtingą socializacijos aplinką. Vaikas mokosi vaidmenų per paskatinimą ir baudimą: už tinkamą savo lyčiai elgesį vaikas yra paskatinamas, už netinkamą, būdingą kitai lyčiai – baudžiamas. Berniukas skatinamas tada, kai imituoja tėvo elgesį, o baudžiamas, jei seks motinos elgesio pavyzdžiu. Mergaitė skatinama ir baudžiama atvirkščiai (R. M. Berns, 2009). Egalitarinėse šeimose auklėjant vaikus, ypač mažesnius, lyčių skirtumas ne toks svarbus. Kaip teigia V. Kanopienė (1997, 2001), šiuolaikinėje šeimoje ir vyras, ir moteris gali atlikti ir atlieka įvairius vaidmenis: šeimos maitintojo (-os), sprendimų priėmėjo(-os), namų ūkio tvarkytojo (-os), emocinį psichologinį, rūpybos ir globos ir kt. Ugdant vaikus svarbiausia yra nuostata, kad ne asmens lytis, bet išsilavinimas, kvalifikacija, profesinė patirtis, asmeninės savybės turi lemti jo vietą tiek apmokamo darbo sferoje, tiek ir vaidmenis šeimoje.

3. TĖVŲ POŽIŪRIO Į VAIKŲ SOCIALIZACIJĄ EGALITARINĖJE ŠEIMOJE TYRIMAS

3. 1. Tyrimo metodologija

Tyrimo tipas. Atsižvelgiant į darbo tikslą bei uždavinius buvo pasirinktas kiekybinis tyrimo tipas. Kiekybinis tyrimo tipas pranašus tuo, kad leidžia per palyginti trumpą laiką ir sąlyginai nedidelėmis sąnaudomis surinkti didelį informacijos apie tiriamą fenomeną kiekį (Kardelis K., 2002).

Tyrimo metodai.

- Anketinė apklausa.
- Statistinė tyrimo duomenų analizė.

Anketinės apklausos metodas – tai respondentų apklausa raštu, jiems pateikiant nustatytos struktūros klausimų bloką (Kardelis K., 2002). Anketinės apklausos metodas yra populiarus ir įgalina surinkti daug informacijos, kuri leidžia nustatyti dėsningumus tiriamoje srityje. Anketavimas dažnai naudojamas žmonių poreikiams ir nuomonei įvertinti iš didelių žmonių grupių, nes naudojant kitus apklausos atlikimo būdus, neišvengiama apklausą atliekančio asmens poveikio respondentui, kuris gali iškreipti tyrimo rezultatus (Tidikis R., 2003, Kardelis K., 2002).

Statistiniam duomenų skaičiavimui buvo naudojamas „SPSS 17.0 for Windows“ programų paketas. Respondentų atsakymų bendrai analizei gauti buvo naudojama aprašomoji statistika.

Tyrimo eiga. Tyrimas vyko Kauno rajono Babtų mokykloje - darželyje ir Babtų gimnazijoje 2010 m. lapkričio mėnesį. Respondentams buvo išdalintos anketos, kuriose klausimai buvo parengti naudojantis mokslinės lietratūros analize bei metodologine socialinių tyrimų literatūra. Anketos pradžioje nurodyta, kas ir kokių tikslu atlieka apklausą, paaiškinta anketos užpildymo tvarka. Buvo pasakyta, jog visi duomenys, kuriuos prašoma pateikti anketoje, bus panaudoti tik moksliniais tikslais bei garantuojamas anonimiškumas. Taip pat buvo prašoma nuoširdžiai atsakyti į visus pateiktus klausimus. Anketose respondentams buvo pateikiami atsakymų variantai, iš kurių vieną jie pasirinkdavo arba parašydavo savo atsakymą paliktoje vietoje (žr. anketos pavyzdį 1 priede). Užpildyti anketas buvo paprašyta tik tų tėvų, kurių šeimoje abu partneriai ar sutuoktiniai dirba ir augina vaikus iki 12 metų. Šis pasirinkimas motyvuojamas tuo, kad vienas iš svarbiausių egalitarinės šeimos bruožų yra abiejų tėvų ekonominis užimtumas, o šeima didžiausią įtaką daro ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus socializacijai.

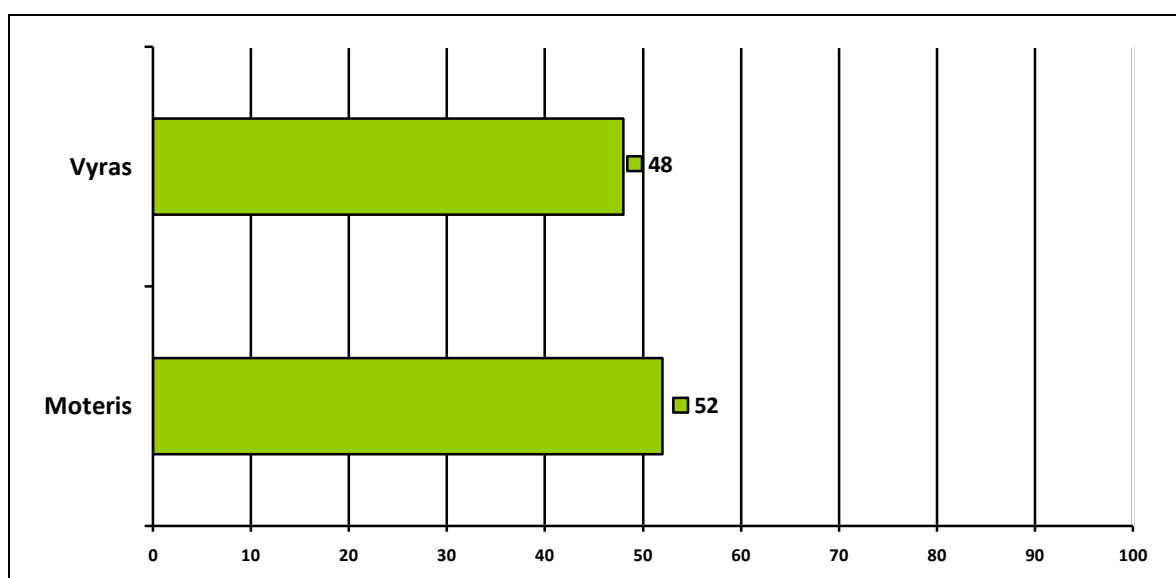
Dalis respondentų buvo apklausta tėvų susirinkimų metu, tačiau pastebėjus, jog susirinkimuose daugiausia dalyvauja mamos, buvo paprašyta klasių mokytojų (auklėtojų) padėti išdalinti anketas vaikams, kad šie perduotų jas užpildyti tėčiams. Per savaitę anketos buvo grąžintos atgal į mokyklą. Iš viso buvo išdalinta 150 anketų, tačiau grįžo tik 105 (45 anketos buvo netinkamai užpildytos ir sugadintos).

Tyrimo metu surinktiems duomenims aptarti pasirinktos keturios veiklos sritys, kurios yra ir diferenciniai egalitarinės šeimos požymiai: **tėvų ekonominis užimtumas, vaikų priežiūros darbai, namų ruošos darbai ir sprendimų priėmimas.**

Tyrimo dalyviai. Tyrimo imtis - 105 tėvai iš egalitarinių šeimų, auginančių vaikus iki 12 metų. Apklausta panaši dalis mamų (n=55) ir tėčių (n=50). Tyrimo dalyviai atrinkti naudojant netikimybinį tikslinės atrankos būdą.

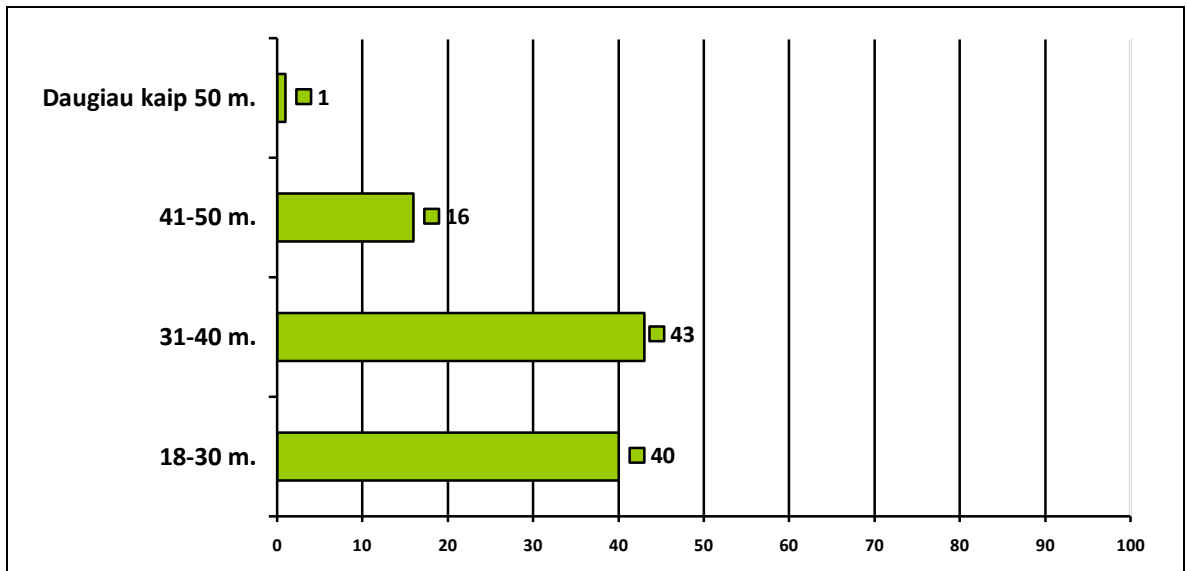
3.2. Tėvų anketinės apklausos duomenų analizė

Apklausta panaši dalis mamų (52 proc.) ir tėčių (48 proc.) (žr. 1 pav.) Daugmaž tolygus respondentų pasiskirstymas pagal lytį leidžia daryti objektyvesnes išvadas apie vaiko socializaciją egalitarinėje šeimoje.

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį %

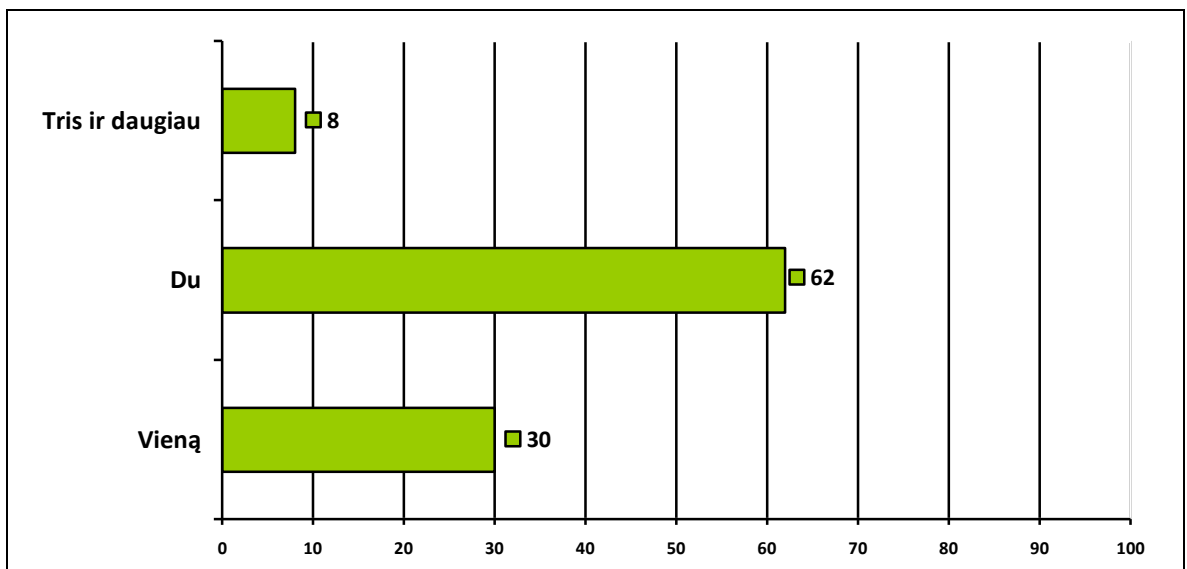
Pagal amžių tyrime dalyvavę tėvai pasiskirstė taip (žr. 2 pav.).

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių %

Dauguma respondentų yra 18 - 30 metų (40 proc.) ir 31 - 40 metų (43 proc.) amžiaus. Bendrai galima teigti, kad 18 - 40 metų - pats produktyviausias amžius, kada auginami vaikai, kuriama materialinė šeimos gerovė, daroma karjera. Šiuolaikinėje visuomenėje šeimos kūrimas ir vaikų gimdymas nukeliamas vyresniam amžiui, nes vis svarbesnė tampa asmens savirealizacija, profesinė karjera.

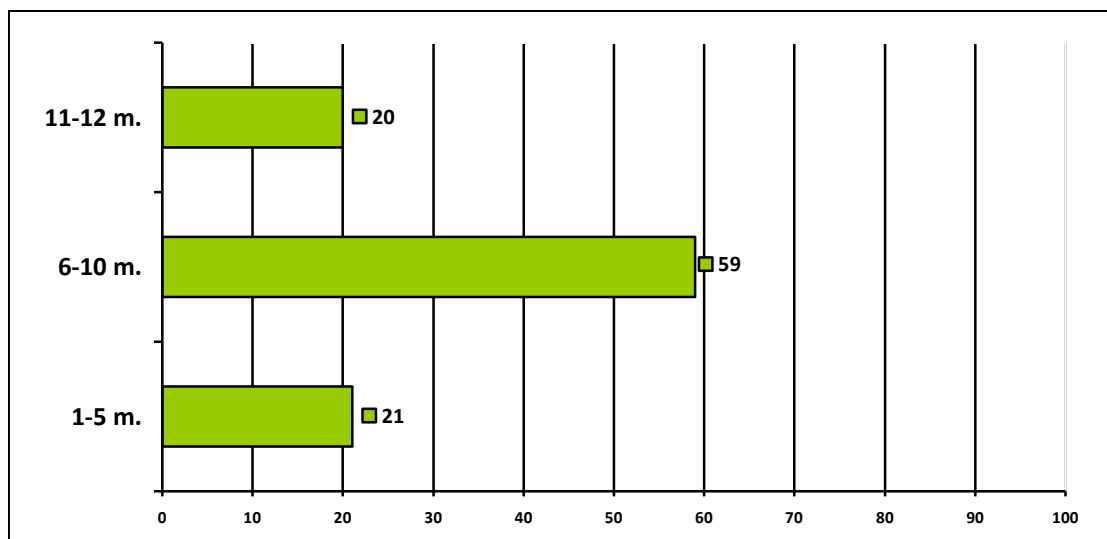
Tyrimo svarbus kintamasis yra vaikų skaičius šeimoje. Vaikų skaičius ir amžius smarkiai koreguoja buitines darbų mastus ir pobūdį. Kuo didesnis vaikų skaičius šeimoje, tuo daugiau jiems reikia globos ir priežiūros. Kita vertus, užtelęję vaikai gali perimti dalį buitinių darbų ir padėti tėvams. Tokiu atveju, kuo daugiau šeimoje vaikų, tuo mažesnė buitinių darbų našta tenka kiekvienam šeimos nariui. Daugiau nei pusė respondentų (62 proc.) šeimoje augina 2 vaikus, 30 proc. respondentų augina vieną vaiką ir tik 8 proc. respondentų augina tris ir daugiau vaikų. (žr. 3 pav.).

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal turimų vaikų skaičių %

Vaikų skaičiaus šeimoje mažėjimas yra vienas iš šeimos modernėjimo bruožų. Anksčiau žmonės augino daugiau vaikų, tačiau pastaruoju metu išryškėja vienavaikų šeimų tendencija. Statistikos departamento duomenimis, kas antras namų ūkis – be vaikų. 2006 m. Lietuvoje buvo 1 425 tūkst. namų ūkių. Daugiau nei pusė (55 proc.) namų ūkių buvo be vaikų, su vienu vaiku – 22 proc., su 2 vaikais – 17, su 3 ir daugiau vaikų – 6 proc. To priežastimi reikėtų laikyti ekonomines, socialines sąlygas bei moters vaidmens šeimoje kaitą. Šiandien moterys aktyviai dalyvauja visuomenės gyvenime, siekia karjeros, ir tai lemia demografinę šalies raidą. Egalitarinėje šeimoje, kur abu tėvai ekonomiškai užimti, vaikų skaičius nėra didelis.

Šeimoje augančių vaikų amžius taip pat veikia tėvų vaidmenis šeimoje. Tyrime dalyvavusių respondentų šeimose daugiausia (59 proc.) auga 6 – 10 metų amžiaus vaikų (žr. 4 pav.). Kaip teigia A. Juodaitytė (2002), šis amžiaus tarpsnis – tai jaunesnioji mokyklinė vaikystė, kada formuojasi abstraktus mąstymas, įgyjamos naujos žinios ir įgūdžiai. Pasireiškia vaiko savivoka, socialinės kompetencijos pojūčiai ir savęs vertinimo sugebėjimai. 21 proc. tėvų augina 1 – 5 metų amžiaus vaikus, 20 proc. – 11 - 12 metų amžiaus vaikus. Vaiko socializacija, jos procesas, socialinių gebėjimų ugdymas priklauso nuo amžiaus ypatumų. Šeimos vaidmuo yra svarbiausias vaikams iki 12 metų, nes vėliau jau prasideda paauglystės tarpsnis, kada tėvų įtaka mažėja, vis svarbesni darosi kiti socializacijos institutai.

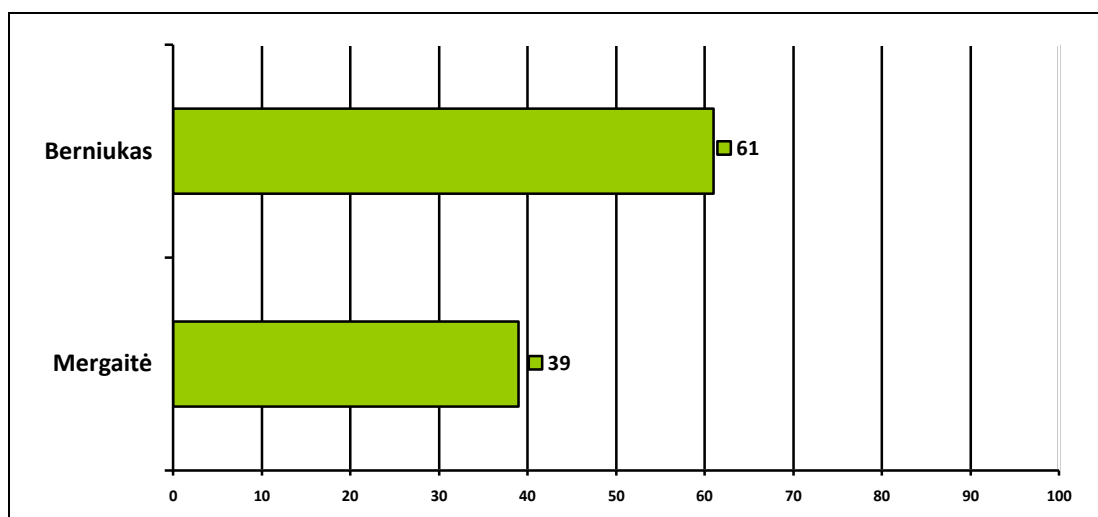

4 pav. Respondentų vaiko (-ų) amžius %

Kuo mažesni vaikai, tuo daugiau jiems reikia priežiūros ir dėmesio. Abu partneriai turi intensyviau įsitraukti į vaikų priežiūrą ir buitines tvarkymas. Mažamečius vaikus auginantys tėvai dažniau išgyvena darbo ir šeimos konfliktą (V. Stankūnienė ir kt., 2003). Tėvams būtų lengviau suderinti mažamečių vaikų priežiūrą ir darbą, jei būtų daugiau valstybės remiamų vaikų priežiūros paslaugų, darbo rinkoje

būtų taikomos įvairesnės ir lankstesnės darbo organizavimo formos. Europos Sąjungoje šiandien ypač daug dėmesio skiriama darbo ir asmeninio gyvenimo vaidmenų derinimo politikai, kuri laikoma pagrindine priemone, naudotina siekiant mažinti lyčių nelygybės apraiškas šiuolaikinėje visuomenėje ir spręsti demografines problemas.

Vaikų socializacijos šeimoje procesui svarbi ir jų lytis (žr. 5 pav.). Apklaustųjų respondentų šeimose berniukų (61 proc.) auga daugiau negu mergaičių (39 proc.). Šeima turi didelę įtaką lyties supratimo formavimuisi. Vyro ir moters darbų pasidalijimas, ypač auginant, prižiūrint ir ugdant vaikus, taip pat yra reikšmingas vaikų socializacijai. Pasak A. Juodaitytės (2003), kuo skirtingesnė ir įvairesnė veiklos sritis, kurioje dalvauja ir vyrai, ir moterys, tuo vaikams atsiranda didesnės galimybės stebėti, kokiais principais vyrai ir moterys dalijasi darbą visuomenėje ir šeimoje.

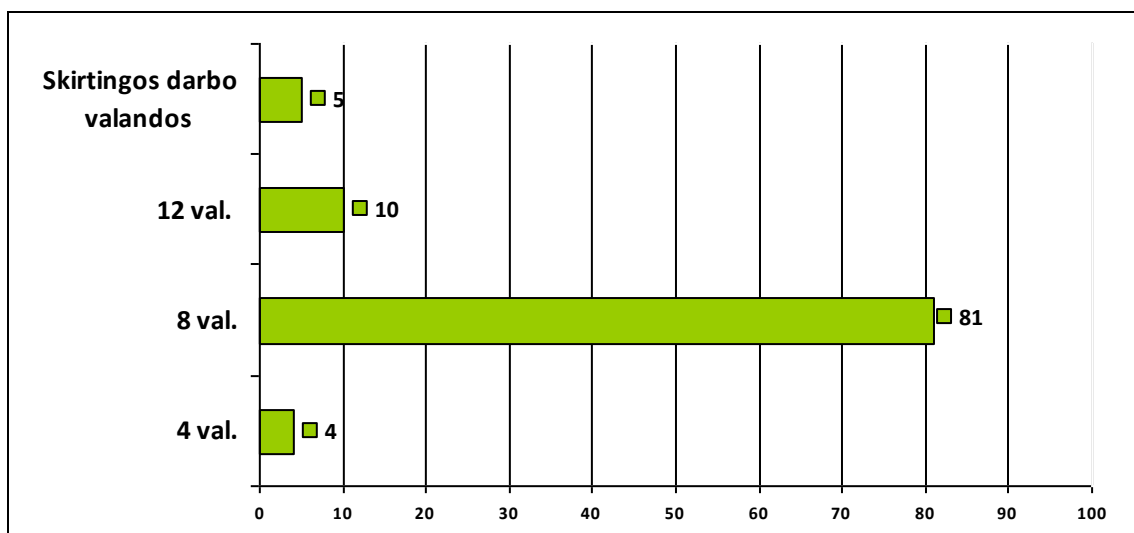

5 pav. Respondentų vaiko(-ų) lytis %

Mokslinės literatūros analizė parodė, kad berniukams ir mergaitėms tradicinėje šeimoje taikomi skirtingi socializacijos modeliai, kur tėvo ir motinos vaidmenys, bendravimo intensyvumas ir atsakomybė skiriasi. V. Kanopienė (1997) išskiria tokius situacinių vaidmenis: šeimos maitintojo(-os), sprendimų priėmėjo(-os), namų ūkio tvarkytojo(-os), emocinį psichologinį, aptarnavimo, rūpybos ir globos, tėvystės (motinystės). Egalitarinėje šeimoje, kai dirba abu tėvai ir pareigos šeimoje pasiskirstomos lygiaverčiai, vyrai daugiau ir aktyviau dalyvauja vaikų auklėjime. Tai daro poveikį ir vaikų požiūriui į lyčių vaidmenų stereotipus. Ugdant vaikus svarbiausia yra nuostata, kad ne asmens lytis, bet išsilavinimas, kvalifikacija, profesinė patirtis, asmeninės savybės turi lemti jo vietą tiek apmokamo darbo sferoje, tiek ir vaidmenis šeimoje. Kaip teigia L. Arnlaug (2006), egalitarinis šeimos modelis pagrįstas prielaida, kad dirbti bei rūpintis vaikais gali ir motina, ir tėvas.

Tyrime labai svarbus kintamasis yra darbo valandų skaičius ekonominio užimtumo sferoje. Valandų, kurias tėvai praleidžia darbe, skaičius yra svarbus kiekybinis rodiklis vertinant, kiek laisvo

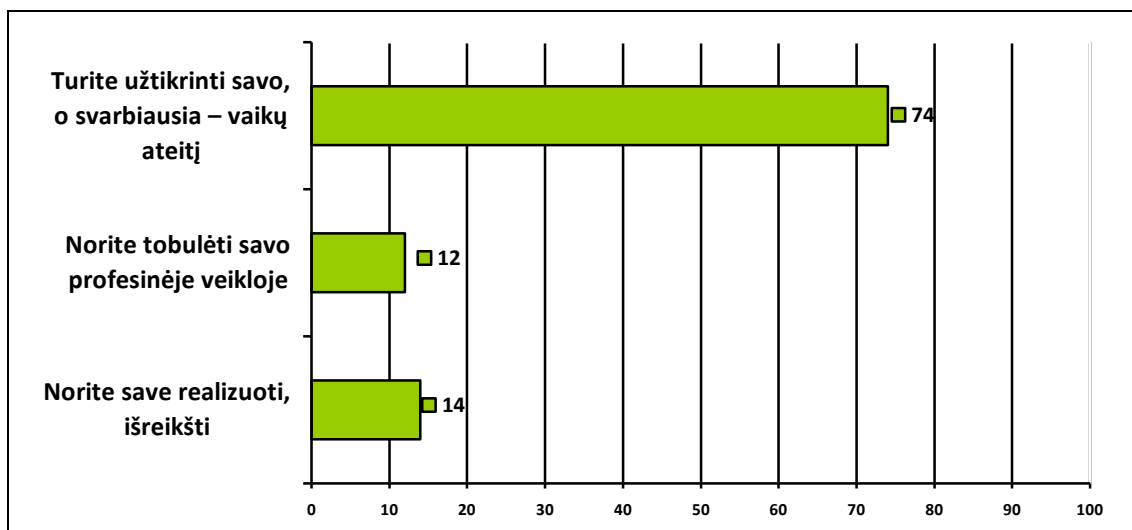
laiko tėvas ir motina gali skirti vaikų priežiūrai ir auklėjimui. Respondentų atsakymai į klausimą, kiek valandų per dieną jie dirba, parodė, kad jų ekonominis užimtumas iš tikrųjų yra didelis (žr. 6 pav.) Labai mažai tėvų (4 proc.) dirba ne visą darbo dieną - 4 val. Dauguma apklaustųjų (81 proc.) dirba 8 val. darbo dieną, o 10 proc. respondentų teigė dirbantys net 12 val. per dieną. Galima daryti prielaidą, kad tiek daug dirbantys tėvai tikrai negali skirti pakankamai dėmesio vaikų priežiūrai ir auklėjimui. 5 proc. tėvų nurodė, kad kas dieną dirba po skirtingą valandų skaičių (5 proc.). Darbo valandų skaičius per dieną svyruoja nuo 5 iki 16 valandų, nes respondentai patys yra įmonių vadovai arba dirba pagal verslo liudijimus.

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal per dieną dirbamas valandas %

Pasak D. Nasvytienės (2005), vaiko elgesiui daugiausia įtakos turi vaiko – tėvų, sutuoktinių tarpusavio ir šeimos, kaip visumos, bendravimo kokybė. Egalitarinėse šeimose ypač aktualus tampa tėvų sugebėjimas derinti profesinę ir auklėjamąją veiklą šeimoje. Labai svarbu, kad dirbantys tėvai stengtųsi kuo daugiau savo laisvo laiko skirti kokybiškam bendravimui su vaikais. Vaikų vystymasis kiekvienu laikotarpiu priklauso nuo įvairių dalykų, tačiau svarbiausias yra suaugusiųjų poveikis vaikui ir nuolatinis kontaktas su juo.

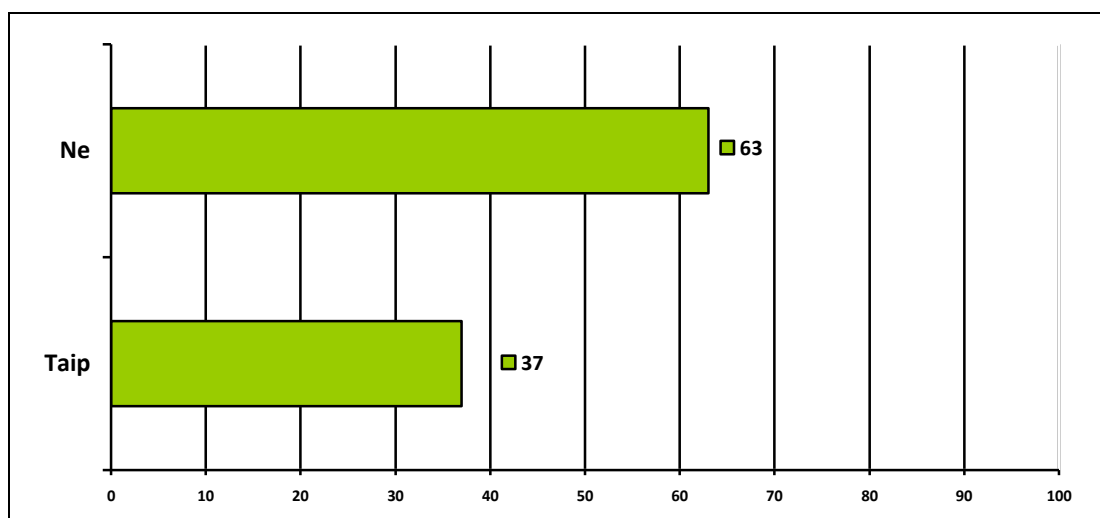
Respondentų buvo prašoma pažymėti svarbiausią motyvą, lemiantį jų profesinį užimtumą (žr. 7 pav.) Dauguma tėvų (74 proc.) teigė dirbantys, nes nori užtikrinti savo ir vaikų ateitį. 14 proc. respondentų dirba, nes nori realizuoti savo galimybes. 12 proc. apklaustųjų svarbus profesinis tobulėjimas.

7 pav. Respondentų darbo motyvai %

Kaip teigia R. M. Berns (2009), dirbantys tėvai vaikams yra teigiamas tikslo siekimo pavyzdys. Kai dirba abu tėvai, vaikai anksčiau išmoka savarankiškumo, jų karjeros tikslai būna didesni, o laimėjimų motyvacija stipresnė. Jei tėvai darbštūs, pareigingi, turi daug interesų, tai jų įtaka vaikams irgi labai didelė. Svarbiausia, kad tėvams pavyktų suderinti karjerą ir vaikų auklėjimą.

Viena iš pagrindinių užduočių ekonomiškai užimtiems tėvams - suderinti vaidmenis šeimoje ir darbe. Nors daugiau nei pusė (63 proc.) respondentų teigė nepatiriantys streso, derindami karjerą ir pareigas šeimoje, tačiau nemaža dalis (37 proc.) visgi jį išgyvena (žr. 8 pav.).

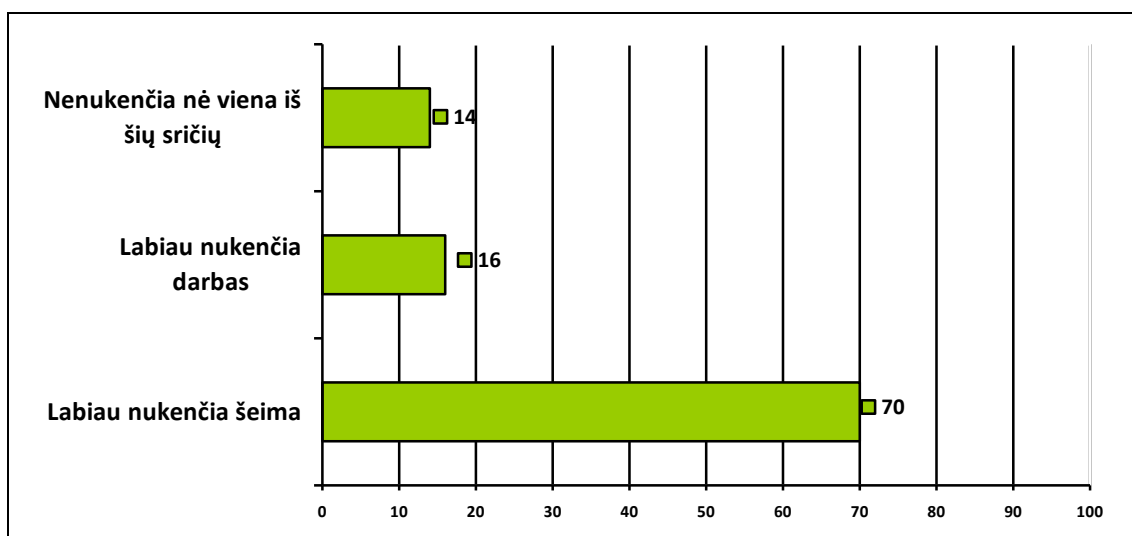

8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal patiriamą stresą, derinant savo vaidmenis šeimoje ir darbe %

Net 70 proc. respondentų teigia, kad, derinant darbo ir šeimos vaidmenis, vis dėlto labiau nukenčia šeima (žr. 9 pav.). Galima daryti prielaidą, kad ypač tai aktualu dabar, ekonominio nuosmukio metu, kai padėtis darbo rinkoje labai sudėtinga, nes tėvai, norėdami išsaugoti darbo vietas, siekdami didesnio

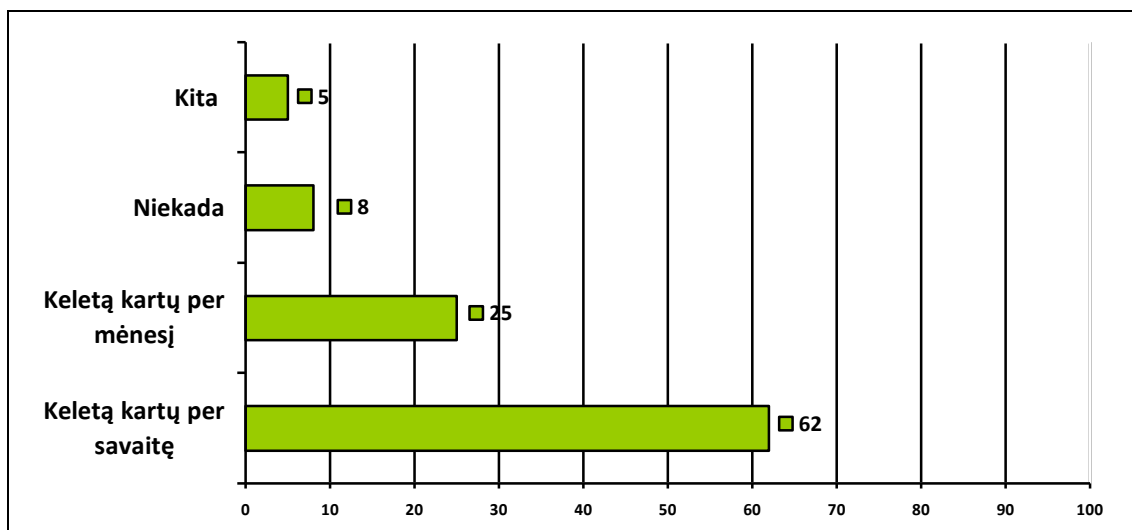

užmokesčio, turi vis daugiau laiko praleisti darbe. 16 proc. apklaustųjų derindami vaidmenis pirmenybę teikia šeimai. Tik nedidelei daliai (14 proc.) respondentų pavyksta taip suderinti vaidmenis, kad nenukenčia nei darbas, nei šeima. Mokslinės literatūros analizė parodė, jog iš moterų tikimasi, kad jos šeimos pareigas laikys svarbesnėmis ir bent laikinai aukos savo karjeros galimybes. Iš vyrų, atvirkščiai, tikimasi, kad jie darbo poreikius laikys svarbesniais už asmeninius ar šeiminius poreikius. Šie tradiciniai lyčių vaidmenų lūkesčiai nesuteikia moterims ir vyrams pakankamai lankstumo ir galios valdyti įtampą, kylančią iš jų darbo ir šeimos gyvenimo prieštaravimų.

9 pav. Sritis, kurios nukenčia labiau, kai derinami šeimos ir darbo vaidmenys %

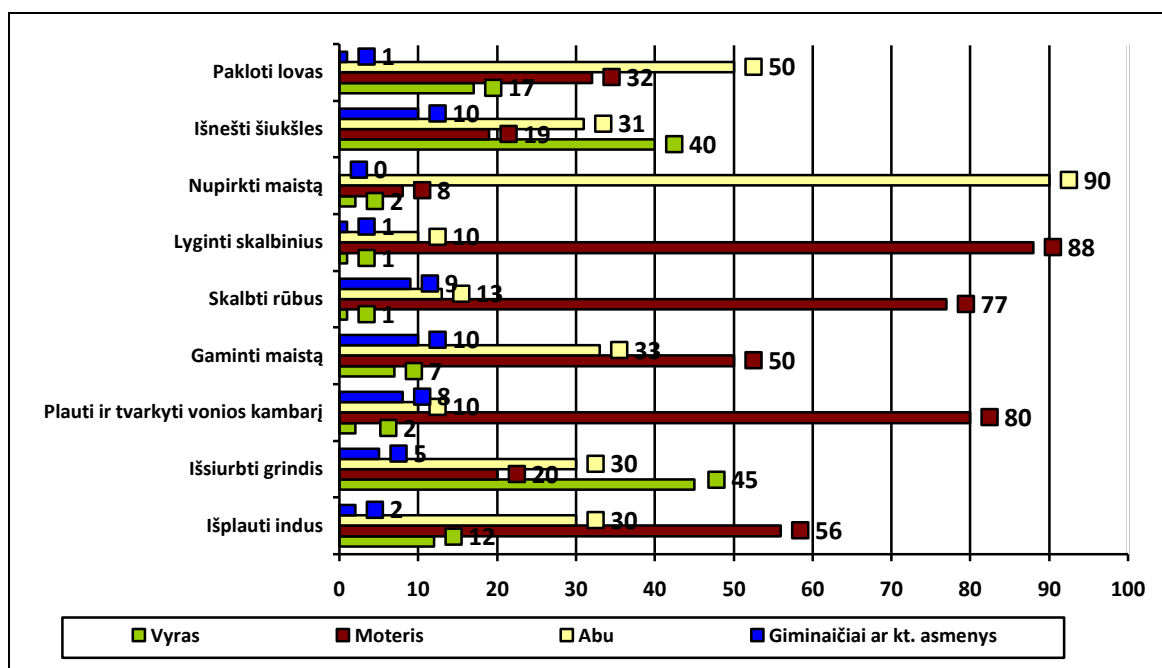
Respondentų buvo klausama, kaip dažnai jie grįžta iš darbo pernelyg pavargę, kad galėtų užsiimti būtinais namų ruošos ir vaikų priežiūros darbais (žr. 10 pav.). Net 62 proc. tėvų teigė, jog taip atsitinka keletą kartų per savaitę. 25 proc. teigė taip besijaučiantys keletą kartų per mėnesį. 5 proc. respondentų, pasirinkę atsakymą „kita“, anketoje nurodė, kad *kasdien* arba *beveik kasdien* iš darbo grįžta per daug pavargę, kad darytų būtinus namų ruošos ir vaikų priežiūros darbus.

10 pav. Kaip dažnai iš darbo grįžtama per daug pavargus, kad būtų galima daryti būtinus namų ruošos ir vaikų priežiūros darbus %

Tik 8 proc. apklaustųjų teigė niekada darbe nepavargstantys taip, kad negalėtų pasirūpinti buitimi ir vaikų priežiūra. Tokie tėvų atsakymai dar kartą patvirtina prielaidą, kad egalitarinėse šeimose dėl tėvų ekonominio užimtumo bendravimui su vaikais skiriama per mažai dėmesio. Kaip teigia J. Reingardienė (2004), dėl ilgos darbo trukmės atsiradęs nuovargis ir sutrumpėjęs laikas, skirtas pareigoms šeimoje atlikti, turi neigiamos įtakos namų ūkio priežiūrai ir šeimos gyvenimo kokybei.

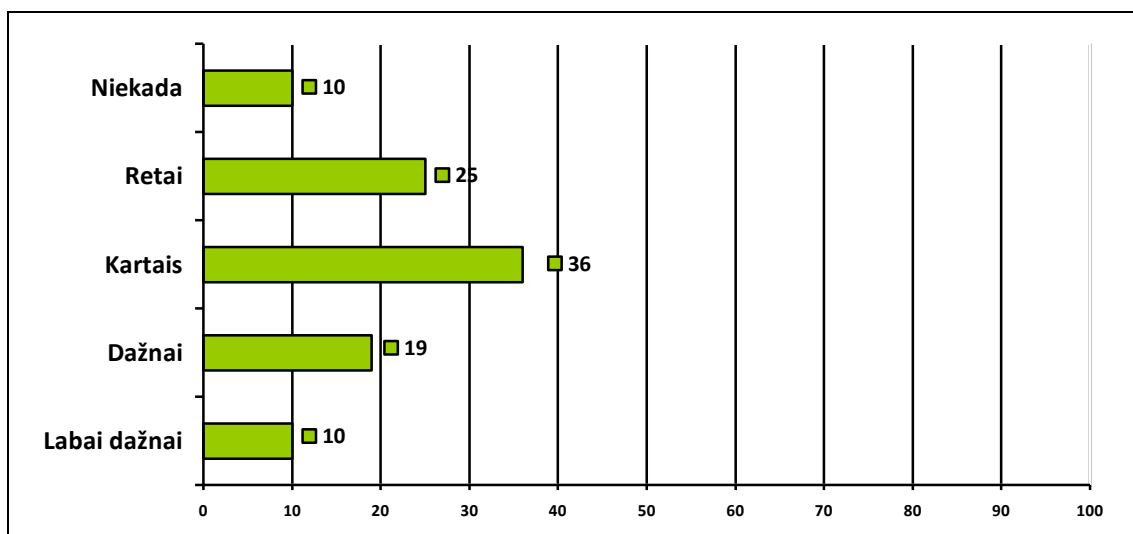
Vienas iš svarbiausių egalitarinės šeimos bruožų yra lygiavertis partnerių pasidalijimas namų ruošos darbais. Respondentų buvo prašoma pažymėti, kas jų šeimoje dažniausiai atlieka svarbiausius namų ruošos darbus (žr. 11 pav.). Išanalizavus atsakymus paaiškėjo, kad partneriai lygiaverčiai dalijasi tik tokiais darbais kaip lovos klojimas ir maisto pirkimas.

11 pav. Šeimos nariai, giminaičiai ar kiti asmenys, dažniausiai atliekantys namų ruošos (buities) darbus %

Tokius namų ruošos darbus kaip skalbinių lyginimas, rūbų skalbimas, maisto gaminimas, vonios kambario tvarkymas ir indų plovimas dažniausiai šeimoje atlieka moteris. Vyrai dažniau už moteris tik išneša šiukšles ir išsiurbia grindis. Atsakymai rodo, kad moterims tenka didesnė namų ūkio priežiūros našta nei vyrams. Nors sutuoktiniai bando palengvinti kasdieninių darbų našta, moterys šiems darbams vis tiek skiria daugiau laiko nei vyrai. Labai mažai respondentų nurodė, kad jiems namų ruošos darbus padeda atlikti giminaičiai ar kiti asmenys. Galima teigti, jog pasiskirstymo namų ruošos darbais aspektu šeimose vis dar vyrauja patriarchalinės nuostatos.

Respondentų buvo klausiama, ar dažnai jiems kyla konfliktų su sutuoktiniu/partneriu (-e) dėl buities reikalų (žr. 12 pav.). Atsakymai rodo, kad tokie konfliktai šeimose nėra labai dažni. Labai dažnai dėl buities reikalų konfliktuojantys nurodė tik 10 proc. respondentų. 19 proc. tėvų dėl to pykstasi dažnai, daugiausia (36 proc.) pasirinko atsakymą kartais, 25 proc. dėl buities konfliktuoja retai, o 10 proc. respondentų teigia, jog dėl buities darbų su sutuoktiniu/partneriu (-e) niekada nekonfliktuoja.

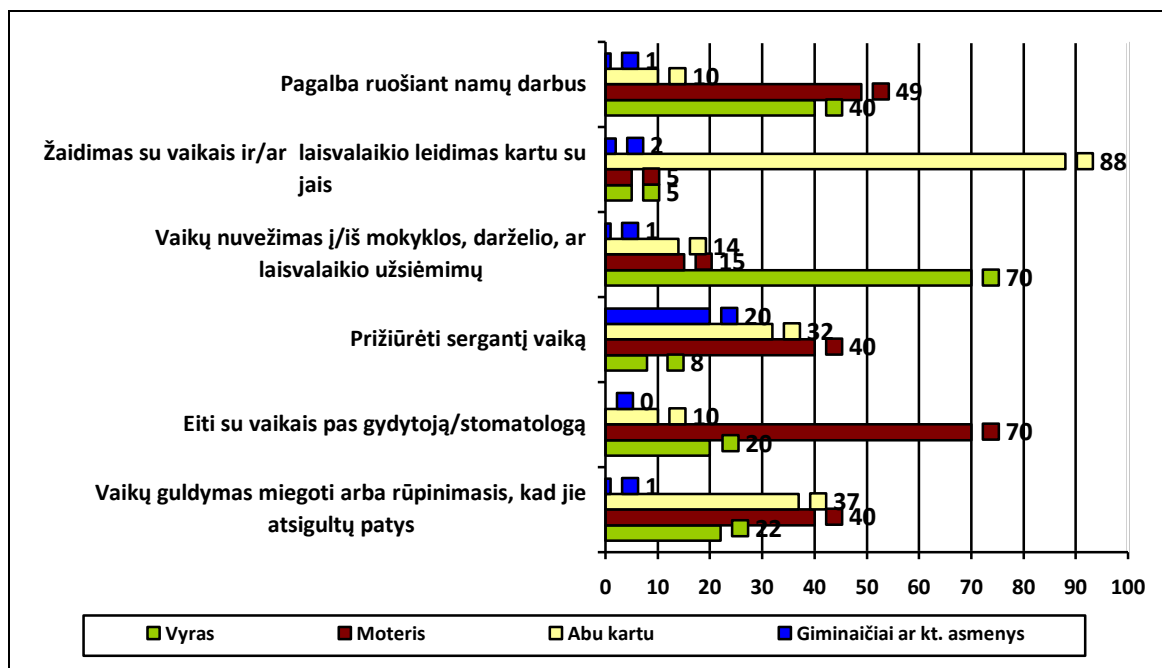
12 pav. Respondentų konfliktų su sutuoktiniu/partneriu (-e) dėl įvairių buitinių reikalų dažnis %

Galima daryti prielaidą, jog konfliktų skaičius šeimose nėra didelis todėl, kad moterų elgsena šeimose dar yra tradiciška, jos dažniausiai imasi moteriškų darbų, neperleidžia jų vyrams ir tai laiko savaime suprantamu dalyku.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kaip egalitarinėje šeimoje pasiskirstoma vaikų priežiūros darbai. Vaikų priežiūros analizei buvo parinkti teiginiai, apimantys ir biomedicininę globą, ir socialumo ugdymą (žr. 13 pav). Biomedicininė globa suvokiama kaip *vaikų vedimas pas gydytoją ar stomatologą, vaikų guldymas miegoti ar rūpinimasis, kad jie atsigultų patys, sergančio vaiko priežiūra*. Socialumo ugdymui ištirti pateikti tokie teiginiai kaip *pagalba ruošiant namų darbus,*

žaidimas su vaikais ir/ar laisvalaikio leidimas kartu su jais bei vaikų nuvežimas į/iš mokyklos, darželio ar laisvalaikio užsiėmimų.

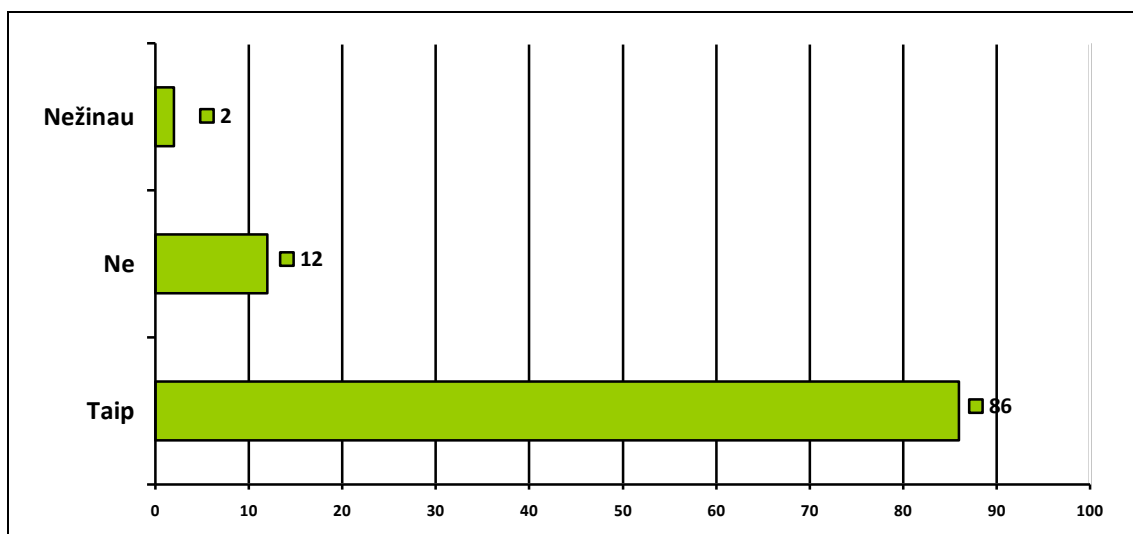
Respondentų atsakymai rodo, kad biomedicininė vaikų globa šeimoje daugiausia rūpinasi moterys. Jos dažniausiai prižiūri sergančius vaikus (40 proc.), veda juos pas gydytoją (70 proc.), guldo juos ar rūpinasi, kad jie patys eitų miegoti (40 proc.). Vyrai aktyviau dalyvauja vaikų socialumo ugdyme. Jie dažniau nei moterys rūpinasi vaikų nuvežimu ar parvežimu iš mokyklos, darželio ar laisvalaikio užsiėmimų. Dauguma respondentų (88 proc.) teigia, jog vienodai su partneriu žaidžia su vaikais ir/ar leidžia su jais laisvalaikį. Vyrai gana dažnai (40 proc.) padeda vaikams ruošti namų darbus.

13 pav. Vaikų priežiūros darbus šeimoje atliekantys asmenys %

Galima daryti išvadą, kad vyrai šeimoje intensyviau rūpinasi vaikų priežiūra nei užsiima namų ruošos darbais. Vaikų priežiūros aspektu šeimoms būdingos liberalesnės pažiūros, tolygesnis pasiskirstymas darbais tarp sutuoktinių/partnerių.

Iš ankstesnių atsakymų matyti, kad egalitarinėse šeimose tėvai labai daug laiko skiria darbui. Tyrimo metu norėta išsiaiškinti dirbančių tėvų nuomonę apie bendravimo su vaikais kokybę. Jų buvo klausiama, ar dirbantys tėvai gali sukurti tokius pat šiltus santykius su vaikais kaip ir nedirbantys (žr. 14 pav.). Didžioji dauguma tėvų (86 proc.) teigė, jog dirbančių tėvų santykiai gali būti šilti ir artimi. 12 proc. respondentų mano, jog dirbantiems tėvams nepavyks sukurti tokių šiltų santykių su vaikais kaip nedirbantiems. 2 proc. tėvų teigė, jog nežino, kaip galėtų būti.

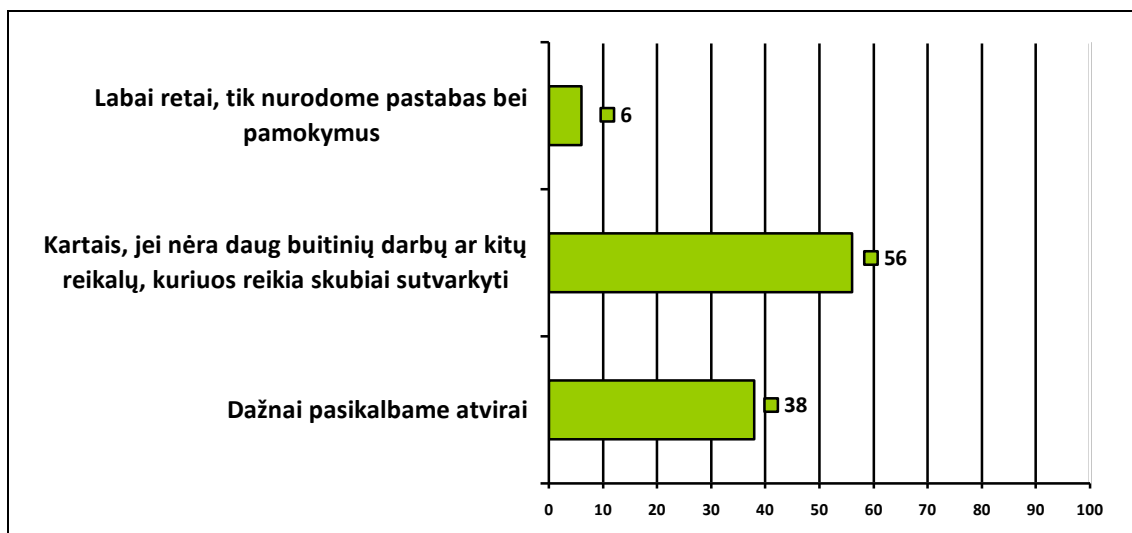

14 pav. Respondentų nuomonė klausimu – ar dirbantys tėvai gali sukurti tokius pat šiltus ir tvirtus santykius su savo vaiku (-ais), kaip ir nedirbantys %

Atviru klausimu tėvų pasiteiravus, kodėl dirbant sunku sukurti šiltus ir tvirtus santykius su savo vaiku (-ais), jie vardijo šias priežastis: *mažai bendraujama; dėl nuovargio ir įtampos darbe nebesinori aktyvios veiklos su vaiku; negali duoti visko, ko vaikui reikia; su vaiku daugiausiai laiko praleidžiama tik savaitgaliais; vaikai labiau prisirišę prie senelių, su kuriais auga nuo pat mažens; tiesiog atitolstama; išlaikyti darbo vietą šiandien kaip niekad svarbu, vaikai per maži tai suprasti; skurdus mūsų bendravimas; negalime įsigilinti į visus vaiko poreikius; vaikas daug laiko praleidžia mokykloje, vėliau – būrelyje, draugai jį mato dažniau nei mes; pasineri į darbą ir vis mažiau laiko lieka vaikui.*

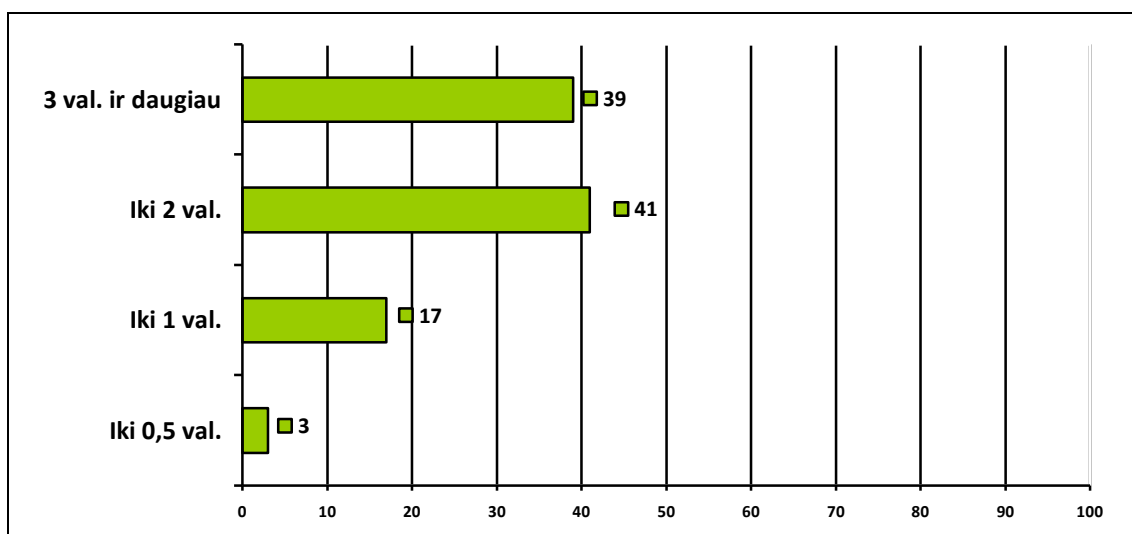
Kaip jau anksčiau minėta, sėkmingai vaiko socializacijai labai svarbus kokybiškas bendravimas su tėvais. Respondentų buvo klausama, kaip dažnai jie grįžę iš darbų atranda laiko tiesiog pabendrauti su vaiku, aptarti jo problemas (žr. 15 pav.). Šiek tiek daugiau nei pusė tėvų (56 proc.) teigė, jog kartais bendrauja su vaiku ir aptaria jam svarbias problemas, jeigu nėra daug buitinių darbų ar kitų reikalų, kuriuos reikia skubiai sutvarkyti. Dažnai su vaikais bendraujantys atvirai teigė 38 proc. tėvų, 6 proc. tėvų sakė bendraujantys retai, dažniausiai jie tik nurodo pastabas bei pamokymus.

Galima daryti išvadą, kad tėvai per mažai laiko skiria atviram bendravimui su vaikais, per mažai domisi jo problemomis.

15 pav. Tėvų skiriamo laiko po darbų pabendrauti su vaiku(-ais), aptarti jo problemas dažnis %

Tėvų buvo prašoma nurodyti, kiek konkrečiai laiko per dieną jie bendrauja su vaikais (žr. 16 pav.). 41 proc. respondentų su vaikais per dieną bendrauja iki 2 val., 39 proc. - 3 val. ir daugiau, 17 proc. – iki 1 val., o 3 proc. tėvų sakė, jog bendrauja su vaikais iki 0,5 val. per dieną.

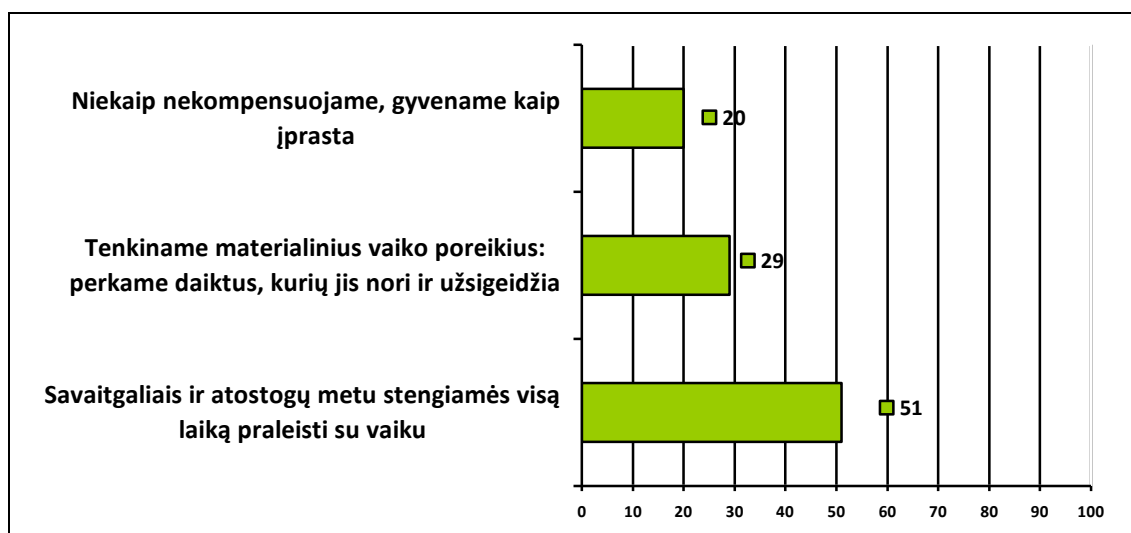

16 pav. Per dieną tėvų skiriamas laikas bendravimui su vaiku (-ais) %

Respondentų atsakymai rodo, jog egalitarinėse šeimose tėvai ne itin daug laiko praleidžia kartu su vaikais. Galima daryti prielaidą, jog dėl tėvų ekonominio užimtumo vaikai daugiau laiko praleidžia ugdymo įstaigose arba yra prižiūrimi giminaičių bei kitų asmenų, nei būna kartu su tėvais. Pasak J. Reingardienės (2004), Lietuvoje neišnaudojamos galimybės, kurios galėtų sumažinti moterų šeimos ir darbo vaidmenų derinimo įtampą. Trūksta vaikų priežiūros paslaugų, įvairesnės ir lankstesnės darbo organizavimo formos nėra populiarios.

Tėvų pasiteiravus, ar jaučia, kad dėl darbinio užimtumo per mažai dėmesio skiria vaikui (-ams) bei bendravimui su juo (-ais), visi (100 proc.) atsakė teigiamai. Taigi visi tėvai, kiek per dieną bebūtų ir bebendrautų su savo vaiku (-ais), mano, kad dėl darbo tam skiria per mažai dėmesio.

Vaiko socializacijai svarbu ne tik, kiek laiko tėvai būna kartu su vaiku (-ais), bet svarbi ir jų bendravimo kokybė. Dažnai tėvai, jausdami kaltę dėl to, kad per mažai dėmesio skiria vaikams, stengiasi „kompensuoti“ dėmesio stoką. Tėvų buvo klausiama, kokiais būdais jie dažniausiai tai daro (žr. 17 pav.).

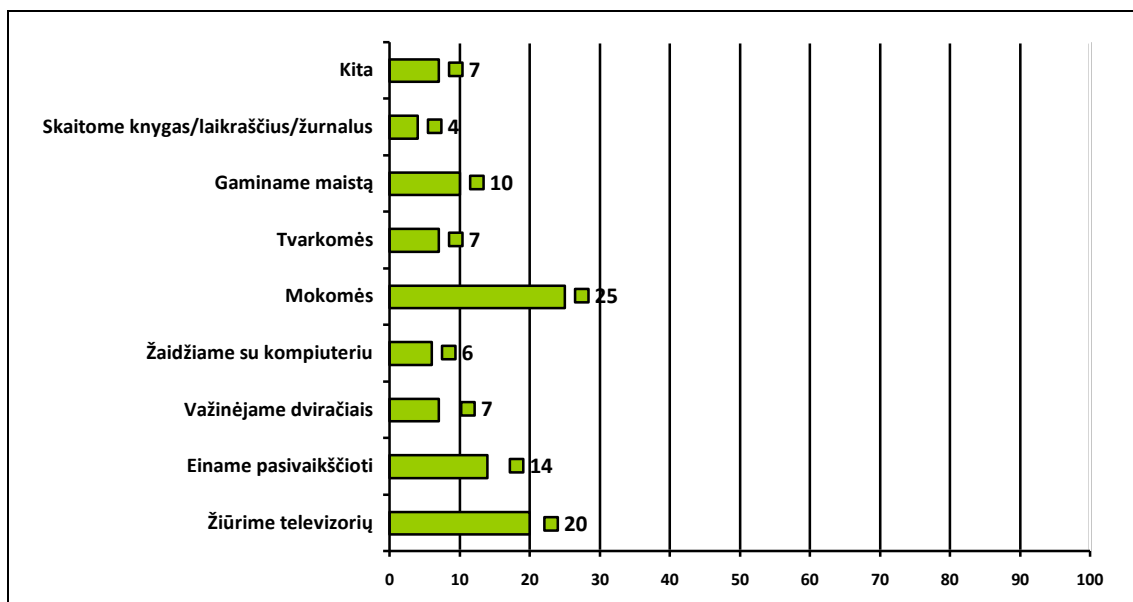

17 pav. Dėmesio stokos vaikui (-ams) „kompensavimo“ būdai %

51 proc. tėvų teigė, jog stengiasi su vaiku (-ais) daugiau laiko praleisti kartu savaitgaliais ir atostogų metu. 29 proc. tėvų dėmesio stoką dažniausiai „kompensuoja“ tenkindami materialinius vaiko poreikius ir pirkdami daiktus, kurių jis užsigėdžia. Kaip teigia J. Bagdanavičius (2008), tėvai, pirkdami jiems dovanas, tik ugdo vaiko godumą.

Nemaža dalis tėvų (20 proc.) sakė, jog niekaip nesistengia „kompensuoti“ bendravimo trūkumo, tiesiog gyvena, kaip įprasta. Šie atsakymai taip pat pagrindžia prielaidą, kad nemažai daliai vaikų šeimose stinga bendravimo su tėvais.

Svarbu įvertinti ir tėvų bendravimo su vaiku (-ais) kokybę. Tai, jog tėvai daugiau laiko praleidžia kartu su vaikais, dar nereiškia, jog šeimoje yra patenkinami visi vaiko socialiniai poreikiai. Svarbu, kokia veikla tėvai užsiima kartu su vaikais (žr. 18 pav.). Daugiausia (25 proc.) tėvų kartu su vaikais praleidžia mokymąsi, padėdami atlikti jiems namų darbų užduotis. Nemažai tėvų (20 proc.) būdami kartu su vaiku žiūri televizorių. 14 proc. tėvų kartu su vaikais eina pasivaikščioti, 10 proc. tėvų dažniausiai su vaikais gamina maistą.

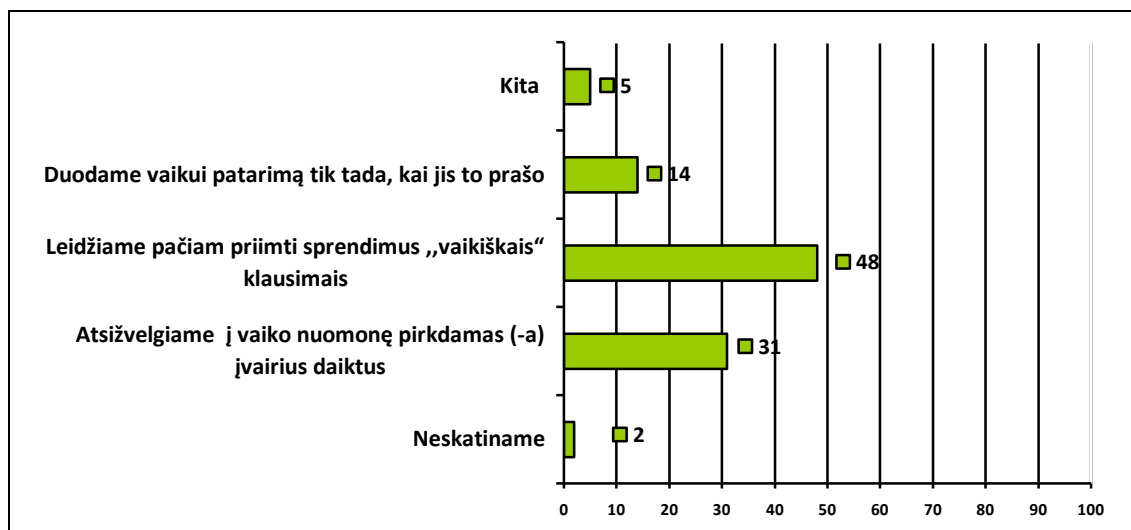

18 pav. Tėvų ir vaikų veikla būnant kartu %

Kiti (7 proc.) tėvų anketoje parašė, kad kartu su vaiku (-ais) *eina apsipirkti; į sporto renginius; vyksta į keliones; lanko parodas; važiuoja papietauti; dirba sode; vyksta į žvejybą, užsiima menine veikla (piešia).*

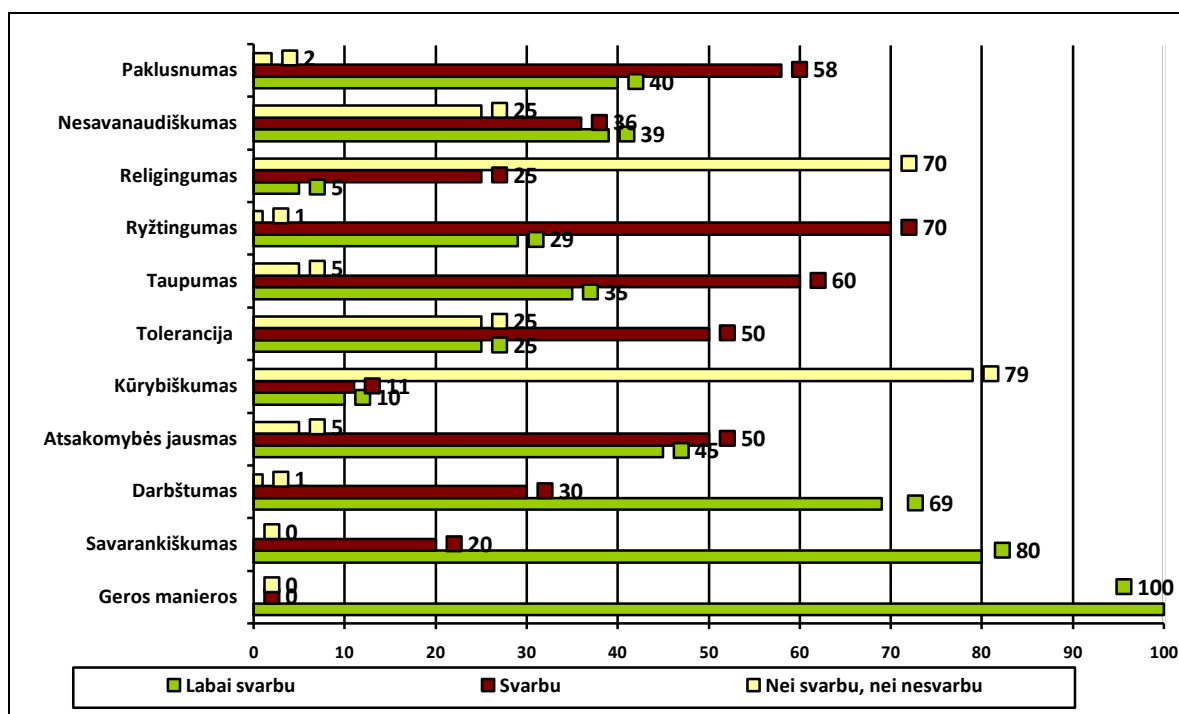
Sėkmingai vaiko asmenybės raidai labai svarbu skatinti jo savarankiškumą. Tėvų buvo klausama, kokiais būdais dažniausiai jie tai daro (žr. 19 pav.). Beveik pusė tėvų (48 proc.) vaikų savarankiškumą skatina leisdami jiems patiems priimti sprendimus „vaikiškais“ klausimais. 31 proc. respondentų atsižvelgia į vaikų nuomonę pirkdami įvairius daiktus. 14 proc. tėvų savarankiškumą skatina stengdamiesi per daug nesikišti į vaiko priimamus sprendimus ir duoda patarimą tik tada, kai vaikai to prašo. Kiti (5 proc.) anketoje parašė, kad vaiko(-ų) savarankiškumą skatina *sudarydami sąlygas taupyti gaunamus pinigėlius ir savarankiškai planuoti pirkinius; leisdami nueiti į parduotuvę; atsižvelgdami į nuomonę įvairiais klausimais; skatindami savarankiškai susitvarkyti kambarį; pasiruošti (pasišildyti) valgį (užkandį); savarankiškai nueiti į mokyklą ir grįžti.* Tik 2 proc. tėvų atsakė niekaip neskatinantys savo vaikų savarankiškumo. Pasak R. Žukauskienės (2002), tėvų santykių su vaiku emocinis tonas turi būti teigiamas, jie turi pripažinti vaiko autonomiškumą, vaiko asmenines ypatybes, teisę pasirinkti. Tai didina vaiko savigarbą, sukuria saugumo jausmą.

19 pav. Vaiko (-ų) savarankiškumo skatinimo būdai %

Galima daryti prielaidą, jog egalitarinėse šeimose tėvams galimybė ir gebėjimas savarankiškai priimti sprendimus yra svarbios vertybės, todėl dauguma tėvų ir vaikus skatina būti savarankiškus. Šią prielaidą pagrindžia ir tėvų atsakymai į klausimą, kokias savybes vaikams yra svarbiausia išsiugdyti šeimoje (žr. 20 pav.). Visiems tėvams (100 proc.) svarbiausia, kad vaikas šeimoje išsiugdytų geras manieras, 80 proc. tėvų labai svarbu ugdyti vaiko savarankiškumą, kaip sėkmingos vaiko socializacijos visuomenėje pagrindą.

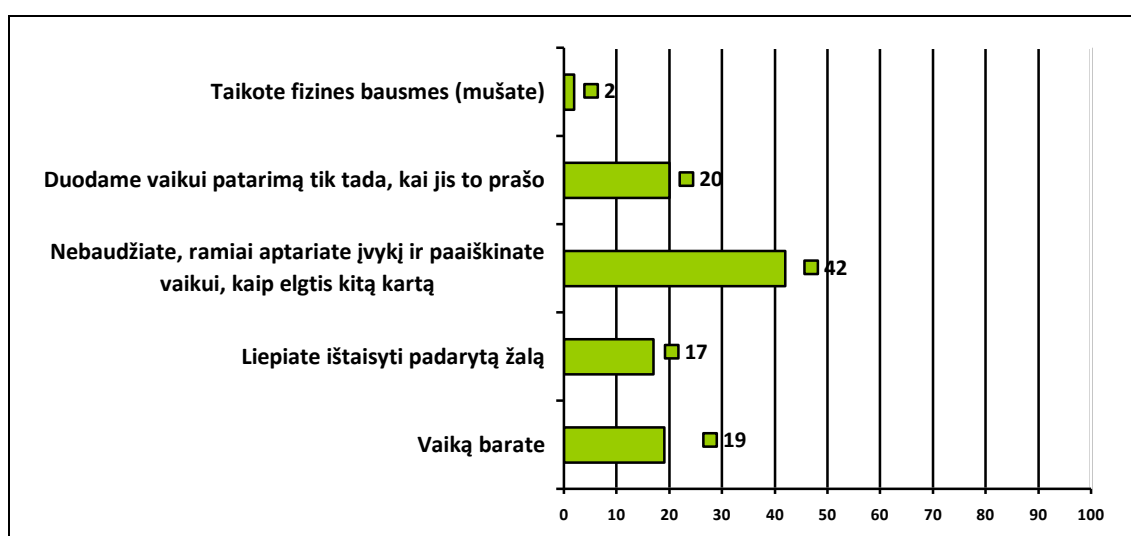

20 pav. Savybės, kurias vaikas turėtų įgyti šeimoje %

Pastebėtina, kad nė vienas iš tėvų anketoje nenurodė, kad šeimoje įgyti minėtas savybes visiškai nesvarbu ar nesvarbu. Tėvams taip pat svarbios atrodo tokios savybės kaip ryžtingumas (70 proc.),

paklusnumas (58 proc.), taupumas (60 proc.), tolerancija (50 proc.) ir atsakomybė (50 proc.). Įdomu tai, kad 70 proc. tėvų yra gana abejingi vaikų kūrybiškumo ir religingumo ugdymui. Tikėtina, jog tėvai mano, kad šias savybes daugiau ugdyti turėtų kitos socializacijos institucijos (darželis, mokykla, bažnyčia). Dvasinių vertybių buvimas ir suderinamumas šeimoje yra labai svarbus vaiko socializaciją lemiantis veiksnys. Manoma, kad žmogus šeimoje vadovaujasi tomis vertybinėmis orientacijomis ir dorovinėmis nuostatomis, kurias įgijo savo tėvų šeimoje. Bendraudami su vaikais, tėvai turi peržiūrėti savo vertybes ir požiūrį į vaikų auklėjimą, stengtis, kad jų vertybės ir pažiūros padėtų tobulėti vaiko asmenybei ir atskleisti savo gabumus. Vaiko socializacijai šeimoje labai svarbus tėvų autoritetas. Pasak K. Miškinio (2003), tėvų pavyzdys yra pirminis socialinis orientyras, pagal kurį ir orientuojamasi. Augdami vaikai prisitaiko prie juos supančios aplinkos, nejučia perimdami daugelio tėvų manierų, be to, jie pradeda elgtis ir mąstyti kaip ir jų tėvai. Tėvų pavyzdžio įtaka pasireiškia tuo, kad pirmieji vaikų įspūdžiai visada yra gana stiprūs, išliekantys visam gyvenimui, todėl ir pirmieji dvasinio bendravimo įspūdžiai, kaip konkreti individo socialinė patirtis, yra labai reikšminga. Būtent pagal tėvų elgesį vaikai kuria ir savo bendravimo stereotipą, todėl jų manijos, įpročiai, charakterio ypatybės, vertybės, kuriomis vadovujamasi, yra besąlygiškai perimamos ir kopijuojamos.

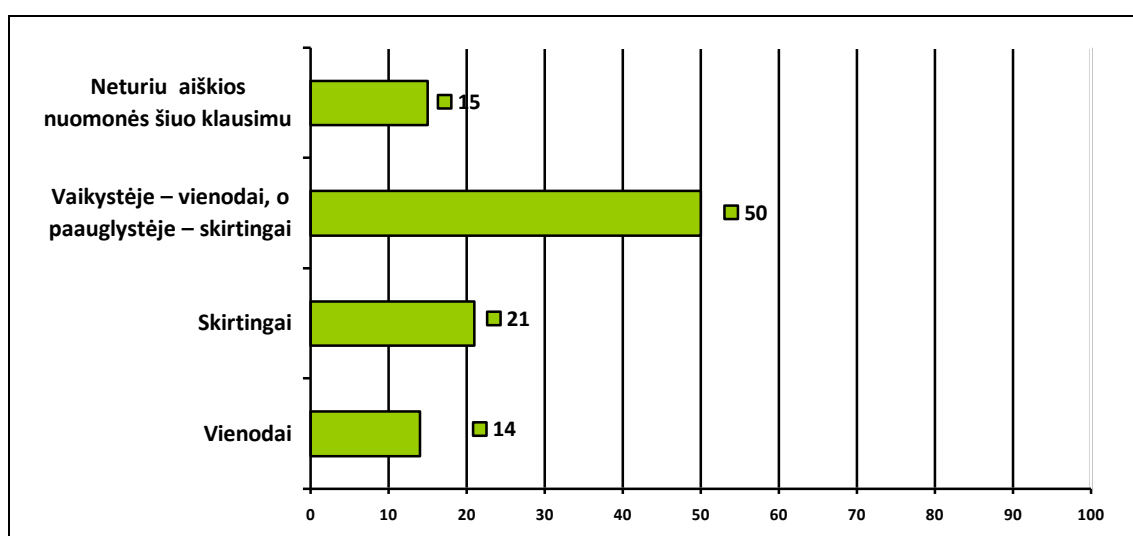
Vaikų socializacija šeimoje dažniausiai vyksta spontaniškai, žmonėms sąveikaujant, nesiekiant apgalvoto tikslo perduoti žinias ar vertybes. Tačiau ji gali būti ir planinga, vykdoma tikslingai, kai suaugęs žmogus vadovaujasi tam tikromis vertybėmis, kurias nuolat aiškiai perduoda vaikui, atitinkamai jį pagirdamas už paklusimą ar subardamas už nepaklusimą. Šeima formuoja atsakingumą, perteikia veiklos ir bendravimo su kitais žmonėmis patirtį. Tėvų buvo klausiama, kaip dažniausiai jie reaguoja į netinkamą vaikų elgesį (žr. 21 pav.).

21 pav. Tėvų elgesys vaikui (-ams) blogai pasielgus %

Beveik pusė tėvų (42 proc.) nebaudžia vaikų dėl netinkamo elgesio, ramiai aptaria įvykį ir paaiškina vaikui, kaip jis turėtų elgtis tokioje situacijoje kitą kartą. 20 proc. tėvų duoda patarimą dėl elgesio tik tada, kai vaikas pats to prašo. Tai nėra gerai, nes vaikas dažnai gali ir nesuvokti, jog kokioje nors situacijoje jis pasielgė neteisingai, ir taip toleruojamas netinkamas jo elgesys. 19 proc. tėvų vaikus bėra dėl blogo elgesio, 17 proc. liepia ištaisyti padarytą žalą. 2 proc. tėvų vis dar taiko fizines bausmes, nors visuomenėje, per žiniasklaidos priemones daug kalbama apie fizinio smurto žalą vaikų asmenybės ugdymui. R. Žukauskienė (2002, p. 173) teigia, kad tėvai dažnai pasirenka fizines bausmes, nes jiems atrodo, kad tai labai efektyvu, nes nutraukia klaidingą vaiko elgesį reikiamu momentu, o kartu išlieja savo pyktį. Tačiau tėvai, baudžiantys fiziškai, labai retai tepasiekia ilgalaikį efektą. Mušimas – tai tik bausmė už netinkamą elgesį, bet jis nemoko, kaip vaikas turi elgtis. Fiziškai bausdami vaiką tėvai įdiegia jam baimės ir nepilnavertiškumo jausmą, savęs nevertinimą, keršto troškimą ir kartu moko, jog galima mušti mylimus žmones.

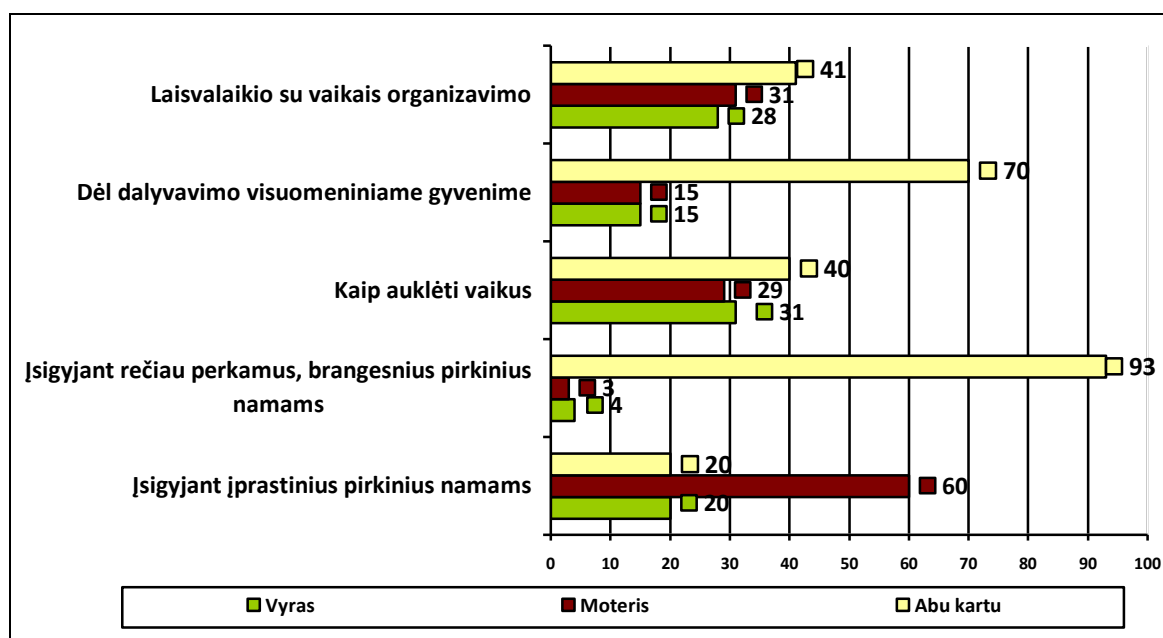
Iš teorinės darbo dalies paaiškėjo, kad egalitarinės šeimos pasižymi liberalesniu požiūriu į lyčių vaidmenis nei tradicinės. Jose mažiau skiriami vyriški ir moteriški vaidmenys, toks požiūris perduodamas ir vaikams. Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, respondentų požiūrį į mergaičių ir berniukų auklėjimą šeimoje (žr. 22 pav.). Pusė tėvų (50 proc.) mano, kad ir berniukus, ir mergaites vaikystėje reikia auklėti vienodai ir tik paauglystėje skirtingai. 21 proc. tėvų mano, jog mergaites ir berniukus reikia auklėti skirtingai, 14 proc. mano, jog abiejų lyčių vaikus visada reikia auklėti vienodai, o 15 proc. respondentų neturi aiškios nuomonės šiuo klausimu.

22 pav. Respondentų požiūris į mergaičių ir berniukų auklėjimą šeimoje nuo pat mažens %

Išanalizavus tėvų atsakymus, galima daryti išvadą, kad lyčių aspektu jiems būdingesnės liberalios, egalitarinės pažiūros į vaikų auklėjimą.

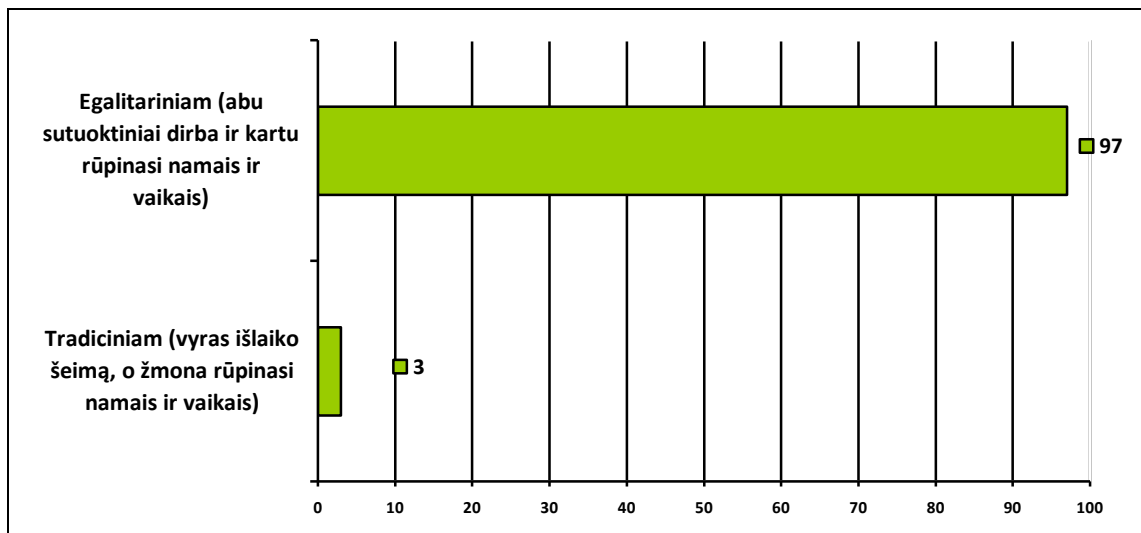
Liberalus požiūris į lyčių vaidmenis išryškėja ir iš atsakymų į klausimą, kas dažniausiai šeimoje priima įvairius sprendimus (žr. 23 pav.). Tėvams buvo pateikti 5 teiginiai, susiję su sprendimų priėmimu, ir prie 4 iš jų dauguma tėvų pažymėjo, jog sprendimus abu partneriai priima kartu. 93 proc. respondentų kartu priima sprendimus įsigydami brangius, rečiau perkamus daiktus. 70 proc. tėvų kartu tariaisi ir sprendžia dėl visuomeninio gyvenimo. Dažniausiai abu kartu partneriai priima ir sprendimus dėl vaikų auklėjimo. Moterys (60 proc.) dažniau nei vyrai priima sprendimus tik įsigyjant įprastus pirkinius namams ir organizuojant vaikų laisvalaikį (moterų 31 proc., vyrų – 28 proc.). Pastebėtina, kad nė vienas iš respondentų anketoje nepažymėjo, kad minėtus sprendimus jų šeimoje priima giminaičiai ar kiti asmenys. Visi sprendimai priimami pačių sutuoktinių atskirai arba kartu.

23 pav. Asmenys, šeimoje dažniausiai priimantys įvairius sprendimus %

Labai svarbu, kad priimant sprendimus šeimoje dominuotų abipusis susiklausymas ir pagarba. Pasak D. Danilevičienės (2008, p. 213), vienybės, susiklausymo, problemos šeimoje sprendimo sėkmė daug priklauso nuo bendro tikslo nusistatymo šeimoje ir jo siekimo visų šeimos narių pastangomis. Itin svarbus darnios šeimos veiksnys yra tolerancija. Sprendimų priėmimas kartu yra vienas iš svarbiausių egalitarinės šeimos bruožų. Respondentų atsakymai rodo, kad šiuolaikinėms šeimoms sprendimų priėmimo aspektu būdingos egalitarinės nuostatos.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokiam šeimos modeliui (egalitariniam ar tradiciniam) jie patys priskiria savo šeimą (žr. 24 pav.).

24 pav. Respondentų požiūris į savo šeimos modelį %

Net 97 proc. respondentų mano, jog jų šeima yra egalitarinė. Tik 3 proc. tėvų pažymėjo, kad savo šeimą priskirtų tradiciniam modeliui. Respondentų atsakymai patvirtina, kad šiuolaikinėje visuomenėje egalitarinis šeimos modelis vis labiau įsigali, nors kai kuriose šeimos gyvenimo srityse egalitarinės nuostatos dar susipina su tradicinėmis, patriarchalinėmis nuostatomis.

Atlikus tėvų požiūrio į vaikų socializaciją egalitarinėse šeimose tyrimą paaiškėjo, kad dėl abiejų tėvų ekonominio užimtumo vaikų skaičius šeimose nėra didelis. Kadangi tėvams sunku suderinti darbo ir šeimos vaidmenis, jie gana dažnai išgyvena stresą ir jaučia kaltę, jog per mažai laiko skiria vaikų auklėjimui ir bendravimui su jais. Vaikų vystymasis kiekvienu laikotarpiu priklauso nuo įvairių dalykų, tačiau svarbiausias yra suaugusiųjų poveikis vaikui ir nuolatinis kontaktas su juo, tačiau egalitarinėse šeimose tėvai per mažai laiko praleidžia kartu su vaiku. Kaip teigia J. Reingardienė (2004), dėl ilgos darbo trukmės atsiradęs nuovargis ir sutrumpėjęs laikas, skirtas pareigoms šeimoje atlikti, turi neigiamos įtakos namų ūkio priežiūrai ir šeimos gyvenimo kokybei. Ekonominio nuosmukio metu, kai padėtis darbo rinkoje labai sudėtinga, tėvai, norėdami išsaugoti darbo vietas, siekdami didesnio užmokesčio, turi vis daugiau laiko praleisti darbe. Dėl to dažniau nukenčia šeima nei darbas.

Tėvams svarbu, kad vaikas šeimoje išsiugdytų geras manieras, taip pat tokias savybes kaip savarankiškumas, atsakingumas, ryžtingumas, taupumas. Egalitarinėms šeimoms būdingas liberalus požiūris į skirtingų lyčių vaikų auklėjimą. Vyrai šeimoje intensyviau rūpinasi vaikų priežiūra nei užsiima namų ruošos darbais. Vaikų priežiūros aspektu šeimoms būdingos liberalesnės pažiūros, tolygesnis pasiskirstymas darbais tarp partnerių. Namų ūkio priežiūros darbų našta moterims tenka didesnė nei vyrams. Nors sutuoktiniai bando palengvinti kasdieninių darbų našta, moterys šiems darbams vis tiek skiria daugiau laiko nei vyrai. Namų ruošos darbų pasiskirstymo aspektu šeimose vis

dar vyrauja patriarchalinės nuostatos. Svarbiausius sprendimus šeimoje abu partneriai priima kartu. Dauguma tėvų savo šeimą priskiria egalitariniam šeimos modeliui.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Remiantis mokslinės literatūros ir atliktų tyrimų analize padarytos tokios **išvados**:

- XX a. antrojoje pusėje prasidėjusi ūkinės gamybinės veiklos kaita, įvairių socialinių grupių judėjimai, masiškas moterų įsiliejimas į darbo rinką, išėjimas į visuomenę nulėmė šeimos formų, struktūros ir funkcijų kaitą. Nuo tradicinės (patriarchalinės) šeimos modelio pereinama prie modernios (egalitarinės) šeimos modelio.
- Egalitariniam šeimos modeliui būdingi tokie svarbiausi bruožai: *abiejų sutuoktinių ekonominis užimtumas, lygiavertis dalijimasis vaikų priežiūra bei namų ruošos darbais, sprendimų priėmimas abiejų partnerių bendru sutarimu.*
- Viena svarbiausių šeimai priskiriamų funkcijų yra vaiko socializacija, kai vaikui perteikiamos visuomeninės vertybės, normos bei elgesio pavyzdžiai, dorovinė ir dvasinė kultūra. Nuo šeimos didžiąja dalimi priklauso, kaip vyksta fizinis, emocinis ir socialinis žmogaus vystymasis visą gyvenimą.

Atlikus tėvų požiūrio į vaikų socializaciją šeimoje tyrimą, padarytos tokios **išvados**:

- Egalitarinėje šeimoje dėl ekonominio užimtumo tėvams sunku suderinti darbo ir šeimos vaidmenis, jie gana dažnai išgyvena stresą ir jaučia kaltę, jog per mažai laiko skiria vaikų auklėjimui ir bendravimui su jais.
- Dėl ilgos darbo trukmės atsiradęs nuovargis ir sutrumpėjęs laikas, skirtas pareigoms šeimoje atlikti, turi neigiamos įtakos šeimos gyvenimo kokybei ir vaikų socializacijai.
- Dirbantys tėvai stengiasi kuo daugiau laiko praleisti su vaikais savaitgaliais ir atostogų metu, siekia, kad bendravimas su vaikais būtų turiningas.
- Egalitarinėms šeimoms būdingas liberalus požiūris į skirtingų lyčių vaikų auklėjimą. Ugdant vaikus svarbiausia yra nuostata, kad ne asmens lytis, bet išsilavinimas, kvalifikacija, profesinė patirtis, asmeninės savybės turi lemti jo vietą tiek apmokamo darbo sferoje, tiek ir vaidmenis šeimoje.
- Tėvams labai svarbu, kad vaikas šeimoje išsiugdytų geras manieras, taip pat tokias savybes kaip savarankiškumas, atsakingumas, ryžtingumas, taupumas.
- Nors vyrai bando palengvinti kasdieninių darbų našta, moterys šiems darbams vis tiek skiria daugiau laiko nei vyrai. Namų ruošos darbų pasiskirstymo aspektu šeimose vis dar vyrauja patriarchalinės nuostatos.
- Vyrai šeimoje intensyviau rūpinasi vaikų priežiūra nei užsiima namų ruošos darbais. Vaikų priežiūros aspektu šeimoms būdingos liberalesnės pažiūros, tolygesnis pasiskirstymas darbais tarp partnerių.

- Svarbiausius sprendimus šeimoje dėl brangesnių pirkinių, vaikų auklėjimo, visuomeninio gyvenimo ir laisvalaikio organizavimo egalitarinėje šeimoje abu sutuoktiniai (partneriai) priima kartu.

Hipotezė, kad egalitarinėje šeimoje dėl ekonominio užimtumo tėvai išgyvena šeimos ir darbo vaidmenų derinimo konfliktą, kas neigiamai veikia vaiko socializacijos procesą, pasitvirtino iš dalies. Dėl ekonominio užimtumo tėvai per mažai laiko praleidžia kartu su vaikais, tačiau stengiasi jiems daugiau dėmesio skirti savaitgaliais ir atostogų metu, siekia turiningo ir kokybiško bendravimo.

Siūlymai:

- Kad abu sutuoktiniai galėtų sėkmingai derinti darbo ir šeimos poreikius, valstybė turi tobulinti vaiko priežiūros paslaugų tinklą ir gerinti jų prieinamumą: įkurti daugiau ikimokyklinio ugdymo įstaigų (darželių, ypač lopšelių); vaikams, lankantiems mokyklą, įkurti dienos užimtumo centrus, kuriuose vaikai galėtų užsiimti įvairia popamokine veikla; mažinti šeimų išlaidas už vaikų priežiūros paslaugas, kad daugiau šeimų jomis galėtų pasinaudoti (pvz: mokestis už darželį ir pan.)
- Siekiant, kad dirbantys tėvai daugiau laiko praleistų su vaikais, reikia skatinti įvairesnių ir lankstesnių darbo formų taikymą.
- Vietos bendruomenės lygmeniu socialinių paslaugų teikėjai turėtų inicijuoti antrinių socializacijos institucijų kūrimą, kurios padėtų ugdyti socialinius ir kūrybinius vaikų gebėjimus, taip pat kurti ir įgyvendinti įvairias popamokinės veiklos programas ir projektus, siekiant didesnio vaikų užimtumo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. **Андреева Г. М.** Психология социального познания. - Москва: Аспект пресс, 1997.
2. **Arnlaug L.** Dirbantys tėvai ir socialinės gerovės valstybė. – Vilnius: Eugrimas, 2006.- 188 p.- ISBN 9955-682-46-9
3. **Bagdavičius J.** Žmogiškojo kapitalo formavimas šeimoje // Jaunimas ir šiuolaikinis pasaulis. - Vilnius: VPU, 2008
4. **Bajoriūnas Z.** Šeimos edukologija. - Vilnius: Jošara, 1997.- 297 p. – ISBN 9986-663-05-9
5. **Berns R. M.** Vaiko socializacija. Šeima, mokykla, visuomenė. – Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2009.-590 p.- ISBN 978-9986-850-64-9
6. **Bikulčius J.** Šeimyninio gyvenimo darma ir jos išsaugojimo paslaptys: - K.: Technologija, 1996.- 122 p. ISBN 9986-13-407-2
7. **Broom L., Bonjean Ch.M., Broom D.H.** Sociologija. - Kaunas: Littera Universitatis Vytauti Magni, 1992. – 93-97 p.
8. **Cohen Ph. N.** The Gender Division of Labor. „Keeping House“ and Occupational Segregation in the United States // Gender and Society 18, 2004.
9. **Coltrane S.** Research on Household Labor: Modeling and Measuring the Social Embeddedness of Routine Family Work // Journal of Marriage and the Family 62, 2000.
10. **Danilevičienė D.** Trijų kartų požiūris į šeimą // Jaunimas ir šiuolaikinis pasaulis. - Vilnius: VPU, 2008.
11. **Erikson E. H.** Identity and the Life Cycle : Areissue. – New York : Norton, 1980
12. **Filipčiuk H.** Pažink savo vaiką. – Vilnius: Mokslas, 1991. – 175 p.
13. **Gaigalienė M.** Šeimos funkcijų tyrimo pedagoginiai aspektai // Pedagogika. - Vilnius: VPU, 2002, Nr. 60, p. 84-87.- ISSN 1392-0340
14. **Grabauskienė A.** Darbinis auklėjimas šeimoje. – Kaunas: Šviesa, 1998. – 308 p.
15. **Hochschild A. R., Machung A.** The Second Shift. New York: Avon Books, 1989.
16. **Jakavičius V.** Žmogaus ugdymas. Įvadas į edukologijos studijas. – Klaipėda.: Klaipėdos universiteto leidykla, 1998. – 159 p. – ISBN 9986-505-80-1
17. **Jovaiša L.** Hodegetika: auklėjimo mokslas. Vilnius: Agora, 1995. -253 p. – ISBN 9986-633-04-4
18. **Juodaitytė A.** Socializacija ir ugdymas vaikystėje. - Vilnius: Petro Ofsetas, 2002.-298 p.- ISBN 9955-5534-01-X
19. **Kanopienė V.** Lyčių lygios galimybės // Žmogaus socialinė raida. Vilnius: Homo liber, 2001, 151-167 p. – ISBN 995-449-27-6
20. **Kanopienė V.** Šeima ir gimstamumas Lietuvoje // Darbas ir šeima: vaidmenų pasidalijimas. - Vilnius: LFSI, 1997, 168-187 p. – ISBN 998-652-342-7

21. **Kardelis K.** Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Technologija, 2002. – 398 p. – ISBN 9986-948-65-7
22. **Kartų ir lyčių tyrimas** // Lietuvos šeima. Tarp tradicijos ir naujos realybės.-Vilnius, Socialinių tyrimų institutas, 2009.-220-255 p.-ISBN978-9955-531-28-9
23. **Konas I.** Draugystė: etinė psichologinė apybraiža. Vilnius: Vyturys, 1998. - 238 p. - ISBN 5790000455
24. **Kvieskienė G.** Socializacija ir vaiko gerovė. - Vilnius: VPU, 2003. – 249 p. – ISBN 9955-568-04-6
25. **Kvieskienė G.** Pozityvioji socializacija: [monografija]. - Vilnius : VPU leidykla, 2005. – 184 p. - ISBN 9955-20-021-9
26. **Leliūgienė I.** Socialinė pedagogika. - Kaunas: Technologija, 2002. – 424 p. – ISBN 8855-093-42-0
27. **Leliūgienė I.** Žmogus ir socialinė aplinka. – Kaunas: Technologija, 1997. – 301 p. – ISBN 9986-13-558-3
28. **Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas** // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262
29. **Lietuvos Respublikos Konstitucija**, 1992 spalio 25 d. - Vilnius: Valstybės žinios, 1992 11 30, Nr. 33-1014
30. **Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas** // Valstybės žinios, 1991, Nr. 23-593; 2003, Nr. 63-2853; 2004, Nr. 103-3755
31. **Maceina A.** Pedagoginiai raštai.- Kaunas: Šviesa, 1990. - 764 p. – ISBN 5430-0010-66-9
32. **Miškinis K.** Šeima žmogaus gyvenime.- Kaunas: Aušra, 2003. -548 p. – ISBN 9955-532-25-4
33. **Miškinis K.** Šeimos pedagogika. –Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993. – 223 p. – ISBN 5-420-01234-0
34. **Mitrikas A. A.** Moters vaidmens vertinimas Lietuvoje ir Europos šalyse // Filosofija.Sociologija, 2001, Nr. 4, p. 18-24
35. **Moterys ir vyrai Lietuvos visuomenėje – 2009:** moterų ir vyrų padėties pokyčių visose srityse išplėstinis tyrimas ir vertinimas. Moterų informacijos centras, 2009. http://www.lygus.lt/ITC/files_svietimas/MVV_-ataskaita-0916-... - 31k [žiūrėta 2010-10-20].
36. **Nasvytienė D.** Vaiko elgesio ir emocinės problemos. - Vilnius: VPU, 2005. – ISBN 9955-20-001-4
37. **Pavilionienė M. A.** Lygios galimybės, kurios pakeitė pasaulį. 2010. http://www.lsdpl.lt/lt/nuomones/387-lygios-galimybes-kurios-pakeite-pasauli.html?css_file=2&css_file=3 [žiūrėta 2010-09-10].

38. **Pokorska A., Bergmann M.** Families and Their Experiences from the Reconciliation of Private Life and Work in Poland, Greece, Spain and France // Sociological problems. Issue no. IL – II/2008, 46-59 p.
39. **Purvaneckienė G.** Moteris Lietuvos visuomenėje. Tyrimo ataskaita. – Vilnius, JTVP, 1995.
40. **Reingardienė J.** Moterų karjeros ir šeimos dilemos // Sociologija. Mintis ir veiksmas. 2004, Nr. 1, p. 59-72. -ISSN 1392-3358
41. **Ruzgienė A., Petružienė S.** Vaikas ir aplinka. – Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2005. – 296 p. ISBN 9955-858-90-0
42. **Seliokienė L.** Šeimos pedagogika. – Marijampolė: MK leidybos centras, 2004. – 155 p. – ISBN 9955-965-98-3
43. **Stankūnienė V., Baublytė M. ir kt.** Gimstamumas ir šeima: biografinis požiūris. - Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 1999. -108 p. – ISBN 9986-523-53-2
44. **Stankūnienė V.** Lietuvos demografinės raidos iššūkiai/ Šeimos transformacijų ir žemo gimstamumo iššūkiai. – Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2007. – 93 p. – ISBN 978-9955-531-23-4
45. **Stankūnienė V. ir kt.** Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros. – Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2005. - 258 p. - ISBN 9955-531-20-7.
46. **Stankūnienė V., Jonkarytė A. ir kt.** Šeimos revoliucija: iššūkiai šeimos politikai. –Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2003. - 387 p. - ISBN 9955-531-09-6.
47. **Statistikos departamento 2007-05-11 informacija „Lietuvos šeima šiandien“**, <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1110> [žiūrėta 2010-12-12]
48. **Šalkauskis S.** Pedagoginiai raštai. – Kaunas: Šviesa, 1992. – 654 p. – ISBN 5430-011-51-7
49. **Tarptautinių žodžių žodynas.** – Vilnius: Enciklopedijų leidybos centras, 1985.
50. **Tidikis R.** Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. – 626 p. – ISBN 9955-5626-5
51. **Titarenka V.** Šeima ir asmenybė. – Vilnius: Mintis, 1980. – 144 p.
52. **Uzdila J.** Dorinis asmenybės ugdymas šeimoje. –Vilnius: Academia, 1993. – 121-123 p.
53. **Vaitkevičius J.** Socialinės pedagogikos pagrindai. – Vilnius: Egalda, 1995. – 307 p. – ISBN 9986-522-02-1
54. **Valstybinė šeimos politikos koncepcija.** -2008, Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. X-1569. 2008 06 03
55. **Vasiliauskas R. J.** Lietuvių liaudies pedagogika – jaunosios kartos socializacijos fenomenas (XIX a. antroji pusė – XX a. pradžia). - Vilnius: VPU, 2002. – 212 p. – ISBN 9955-201-24-X
56. **Zaleskienė I.** Bręstančio piliečio kompetencijos ir jų ugdymas // Pedagogika: mokslo darbai. – Vilnius, 2002, Nr.60, p. 85-89. – ISSN 1648-8776

57. **Žibaitis R.** Šeima ir gimstamumas Lietuvoje/ Vaikas kaip vertybė: tarp tradicinių ir šiuolaikinių prokreacinės elgsenos normų ir nuostatų. – Vilnius: LFSI, 1997, 74-83 p.
58. **Žukauskienė R.** Raidos psichologija. - Vilnius: Margi raštai, 2002. – 163–195 p. – ISBN 9986-09-092-X

Andriuškevičiūtė R. Vaiko socializacijos ypatumai egalitarinėje šeimoje/Vaiko teisių apsaugos magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. J. Pivorienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, 2010. - 61 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas tėvų požiūris į vaiko socializaciją egalitarinėje šeimoje, išskirtos vaiko socializacijos problemos. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu apibūdinama šeimos samprata ir funkcijos, analizuojami šeimos instituto pokyčiai šiuolaikinėje visuomenėje bei pateikiama egalitarinio šeimos modelio samprata, išskiriami svarbiausi jo bruožai. Antroje dalyje aprašoma socializacijos samprata bei šeimos įtaka vaiko socializacijai. Taip pat nagrinėjami vaiko socializacijos ypatumai egalitarinėje šeimoje. Trečioje dalyje pristatoma tėvų požiūrio į vaiko socializaciją egalitarinėje šeimoje tyrimo metodologija ir anketinės apklausos duomenų analizė.

Pagrindiniai žodžiai: šeimos institutas, tradicinė šeima, egalitarinė šeima, lyčių socialiniai vaidmenys, vaiko socializacija.

ANNOTATION

Andriuškevičiūtė R. Peculiarities of child's socialization in egalitarian family/ Master's Work in protection of children rights. Supervisor doc. dr. J. Pivorienė. – Vilnius: Faculty of Social policy, Mykolas Romeris University, 2010. - 61 p.

Master's Work analyses parent's attitude towards child's socialization in egalitarian family, as well as represents problems of child's socialization. The first part of this work describes the concept of a family and its functions in the theoretic aspect, analyses changes of family institute in a modern society, delivers the concept of egalitarian family model, identifies the most important attributes of this model. The second part of this work describes the concept of socialization and a family influence on a child's socialization. Also it analyses peculiarities of a child's socialization in an egalitarian family. The third part represents research methodology of parents attitude towards child's socialization in egalitarian family and gives the data analysis the questionnaire.

Key words: Family Institute, traditional family, egalitarian family, gender social roles, child's socialization.

Andriuškevičiūtė R. Vaiko socializacijos ypatumai egalitarinėje šeimoje/Vaiko teisių apsaugos magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. J. Pivorienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, 2010. - 61 p.

SANTRAUKA

Šiuolaikinės visuomenės požiūrį į šeimą lemia kintantys vyro ir moters socialiniai vaidmenys: nuo tradicinio, kai vyras laikomas šeimos maitintoju, o moteris rūpinasi vaikais ir namų ruoša, pereinama prie egalitarinio (pranc. *egalitaire* – lygybė), kai abu sutuoktiniai (partneriai) yra ekonomiškai aktyvūs, dalijasi namų ruošos darbus bei vaikų priežiūra, kartu priima sprendimus.

Nepaisant to, ar šeima yra egalitarinė, ar tradicinė, pagal bendras šeimai priskiriamas funkcijas ji atlieka vieną svarbiausių – socializacijos – funkciją. Tyrimų, kaip šeimos instituto pokyčiai veikia vaikų socializaciją, nėra daug, todėl ir buvo nuspręsta magistro baigiamajame darbe ištirti tėvų požiūrį į vaikų socializaciją egalitarinėje šeimoje. Šeimos institutas Lietuvoje dabar išgyvena pereinamąjį laikotarpį, o šeimose egalitarinės nuostatos sutuoktinių (partnerių) vaidmenų klausimais dažnai susipina su tradicinėmis, patriarchalinėmis nuostatomis, todėl šiame darbe svarbiausiu kriterijumi, atskiriančiu egalitarinę šeimą nuo tradicinės, laikomas abiejų tėvų ekonominis užimtumas.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad egalitarinėse šeimose tėvai per mažai laiko praleidžia kartu su vaiku. Dėl ilgos darbo trukmės atsiradęs nuovargis ir sutrumpėjęs laikas, skirtas pareigoms šeimoje atlikti, turi neigiamos įtakos šeimos gyvenimo kokybei ir vaikų socializacijai.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro trys pagrindiniai skyriai, kiekvienas skyrius turi poskyrius. Baigiamajame darbe yra 8 poskyriai; bendros viso darbo išvados; literatūros sąrašas; anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, priedai. Jame naudoti mokslinės literatūros analizės, anketinės apklausos bei statistiniai duomenų analizės metodai: tyrimo rezultatai apskaičiuoti naudojant „SPSS 17.0 for Windows“ programos paketą, o respondentų atsakymų bendrai analizei gauti naudota aprašomoji statistika.

Andriuškevičiūtė R. Peculiarities of child's socialization in egalitarian family/ Master's Work in protection of children rights. Supervisor doc. dr. J. Pivorienė. – Vilnius: Faculty of Social policy, Mykolas Romeris University, 2010 - 61 p.

SUMMARY

Modern society's attitude towards family is changing due to a man's and a woman's social roles: from the traditional, where the man is breadwinner and the woman takes care of children and household chores, to the egalitarian (in French *egalitaire* - Equality), where both spouses (partners) are economically active, share household chores and children care, make decisions.

Despite whether the family is egalitarian or traditional, from all common family functions, it accomplishes the most important - the socialization function. There are not many researches, how the changes of family institute affect children's socialization, and therefore, it was decided to investigate parent's attitude towards children's socialization in an egalitarian family in this Master's Work. Family institute is now going through a transitional period in Lithuania. The egalitarian provisions of the roles of spouses (partners) have often been intertwined with the traditional, patriarchal roles and so, in this work a key criterion for separating the egalitarian family from a traditional one, is both parents' economic employment.

The results of this work showed that in the egalitarian families parents spend not enough time with their children. Due to long working hours the tiredness and shortage of time for the family duties, have negative influence on family life and children's socialization.

Master's work consists of three main parts, each part has subsections. The final work consists of eight subsections, total conclusions, bibliography, annotation and summary of the work in Lithuanian and English, appendixes. The scientific literature analysis, questionnaire and statistical data analysis methods were used in this work: the results were calculated by programme packet „SPSS 17.0 for Windows”, general analysis of respondent answers was got by descriptive statistics.

PRIEDAI

ANKETA

Gerbiamas respondente,

Mykolo Romerio universiteto studentė Renata Andriuškevičiūtė atlieka tyrimą, siekdama išsiaiškinti tėvų požiūrio į vaiko socializaciją egalitarinėje šeimoje ypatumus. Keičiantis šeimos institutui Lietuvoje, t.y. vis daugiau moterims įsitraukiant į darbo rinką, vis populiarėjant nuostatai, jog tiek motina, tiek tėvas gali kartu, dalindamiesi pareigomis rūpintis namų ruošos darbais bei vaikų priežiūra, kinta vaiko socializacijos procesas šeimoje.

Prašytume atsakyti į anketoje pateiktus klausimus ir išsakyti savo nuomonę apie vaiko socializacijos procesą Jūsų šeimoje. Anketa yra anoniminė, todėl tikimės, kad Jūsų nuoširdūs atsakymai padės gauti objektyvius tyrimo rezultatus. Atsakymus pažymėti nesunku: Jums tinkamiausio atsakymo numerį apibrėžkite apskritimu arba parašykite savo nuomonę nurodytoje vietoje. Sėkmės!

1. Jūsų lytis. Nurodykite:

- a) vyras
- b) moteris

2. Jūsų amžius. Nurodykite:

- a) nuo 18 iki 30;
- b) nuo 31 – 40;
- c) nuo 41 – 50;
- d) daugiau kaip 50.

3. Kiek Jūs turite vaikų?

- a) vieną;
- b) du;
- c) tris ir daugiau.

4. Įrašykite vaiko (- ū) amžių.....

5. Nurodykite vaiko (- ū) lytį (- is).....

6. Kiek valandų per dieną Jūs dirbate? (Įrašykite)

.....

7. Jūs dirbate, nes (pažymėkite vieną svarbiausią motyvą):

- a) norite save realizuoti, išreikšti;
- b) norite tobulėti savo profesinėje veikloje;
- c) turite užtikrinti savo, o svarbiausia – vaikų ateitį;
- d) kita (įrašykite).....

8. Ar derinama (-as) savo vaidmenis šeimoje ir darbe patiriate (patyrėte) stresą?

- a) taip;
b) ne;

9. Kaip manote, kuri iš sričių -darbo ar šeimos- paprastai nukenčia labiau, kai derinate šeimos ir darbo vaidmenis? Pažymėkite vieną atsakymą.

- a) labiau nukenčia šeima;
b) labiau nukenčia darbas;
c) nenukenčia nė viena iš šių sričių;

10. Kaip dažnai iš darbo grįžtate per daug pavargęs/-usi, kad darytumėte būtinus namų ruošos ir vaikų priežiūros darbus? Pažymėkite vieną atsakymą.

- a) keletą kartų per savaitę;
b) keletą kartų per mėnesį;
c) niekada;
d) kita (įrašykite).....

11. Pažymėkite, kas dažniausiai šiuos namų ruošos (buities) darbus atlieka Jūsų šeimoje? Kiekvienoje eilutėje pažymėkite po vieną atsakymą.

	Vyras	Moteris	Abu	Giminaičiai ar kiti asmenys
<i>Išplauti indus</i>	1	2	3	4
<i>Išsiurbti grindis</i>	1	2	3	4
<i>Plauti ir tvarkyti vonios kambarį</i>	1	2	3	4
<i>Gaminti maistą</i>	1	2	3	4
<i>Skalbti rūbus</i>	1	2	3	4
<i>Lyginti skalbinius</i>	1	2	3	4
<i>Nupirkti maistą</i>	1	2	3	4
<i>Išnešti šiukšles</i>	1	2	3	4
<i>Pakloti lovas</i>	1	2	3	4

12. Kaip dažnai konfliktuojate su sutuoktiniu/partneriu (-e) dėl įvairiausių buitinių reikalų?

- a) labai dažnai;
b) dažnai;
c) kartais;
d) retai;
e) niekada.

13. Pažymėkite, kas dažniausiai šiuos vaikų priežiūros darbus atlieka Jūsų šeimoje?
Kiekvienoje eilutėje pažymėkite po vieną atsakymą.

	Vyras	Moteris	Abu kartu	Giminaičiai ar kiti asmenys
<i>Vaikų guldymas miegoti arba rūpinimasis, kad jie atsigultų patys</i>	1	2	3	4
<i>Eiti su vaikais pas gydytoją/stomatologą</i>	1	2	3	4
<i>Prižiūrėti sergantį vaiką</i>	1	2	3	4
<i>Vaikų nuvežimas į/iš mokyklos, darželio, ar laisvalaikio užsiėmimų</i>	1	2	3	4
<i>Žaidimas su vaikais ir/ar laisvalaikio leidimas kartu su jais</i>	1	2	3	4
<i>Pagalba ruošiant namų darbus</i>	1	2	3	4

14. Ar sutinkate su teiginiu, kad dirbantys tėvai gali sukurti tokius pat šiltus ir tvirtus santykius su savo vaiku (-ais), kaip ir nedirbantys?

- a) taip;
b) ne; (pereiti prie 15 kl.);
c) nežinau;

15. Kodėl, Jūsų nuomone, dirbant sunku sukurti šiltus ir tvirtus santykius su savo vaiku (-ais)? (Įrašykite)

.....
.....

16. Kaip dažnai grįžę iš darbų atrandate laiko tiesiog pabendrauti su vaiku, aptarti jo problemas? Pažymėkite vieną atsakymą.

- a) dažnai pasikalbame atvirai;
b) kartais, jei nėra daug buitinių darbų ar kitų reikalų, kuriuos reikia skubiai sutvarkyti;
c) labai retai, tik nurodome pastabas bei pamokymus;
d) kita (įrašykite).....

17. Kiek laiko per dieną skiriate bendravimui su vaiku (-ais)? Pažymėkite vieną atsakymą.

- a) iki 0,5 val.
b) iki 1 val.
c) iki 2 val.
d) 3 val. ir daugiau.

18. Ar Jūs jaučiate, kad dėl darbinio užimtumo per mažai dėmesio skiriate vaikui (-ams) bei bendravimui su juo (-ais):

- a) taip;
b) ne (pereiti prie 19 kl.)

19. Kaip bandote „kompensuoti“ dėmesio stoką? Pažymėkite vieną atsakymą.

- a) savaitgaliais ir atostogų metu stengiamės visą laiką praleisti su vaiku;
b) tenkiname materialinius vaiko poreikius: perkame daiktus, kurių jis nori ir užsigeidžia;
c) niekaip nekompensuojame, gyvename kaip įprasta;
d) kita (įrašykite) .....

20. Ką dažniausiai kartu veikate su savo vaiku (-ais)? Pažymėkite tris pagrindines veiklas.

- a) žiūrime televizorių;
- b) einame pasivaikščioti;
- c) važinėjame dviračiais;
- d) žaidžiame su kompiuteriu;
- e) mokomės;
- f) tvarkomės;
- g) gaminame maistą;
- i) skaitome knygas/laikraščius/žurnalus;
- j) kita (įrašykite).....

21. Koku būdu skatinate vaiko(-ų) savarankiškumą? Pažymėkite vieną atsakymo variantą.

- a) neskatiname;
- b) atsižvelgiame į vaiko nuomonę pirkdamas (-a) įvairius daiktus;
- c) leidžiame pačiam priimti sprendimus „vaikiškais“ klausimais;
- d) duodame vaikui patarimą tik tada, kai jis to prašo;
- d) kita (įrašykite).....

22. Kurias iš išvardytų savybių, Jūsų nuomone, vaikas turėtų įgyti šeimoje?

Kiekvienoje eilutėje pažymėkite po vieną atsakymą.

	Labai svarbu	Svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu	Visiškai nesvarbu
<i>Geros manieros</i>	1	2	3	4	5
<i>Savarankiškumas</i>	1	2	3	4	5
<i>Darbštumas</i>	1	2	3	4	5
<i>Atsakomybės jausmas</i>	1	2	3	4	5
<i>Kūrybiškumas</i>	1	2	3	4	5
<i>Tolerancija</i>	1	2	3	4	5
<i>Taupumas</i>	1	2	3	4	5
<i>Ryžtingumas</i>	1	2	3	4	5
<i>Religingumas</i>	1	2	3	4	5
<i>Nesavanaudiškumas</i>	1	2	3	4	5
<i>Paklusnumas</i>	1	2	3	4	5

23. Kai vaikas neklauso ir blogai pasielgia, Jūs: (pažymėkite vieną atsakymo variantą)

- a) vaiką barate;
- b) liepiate ištaisyti padarytą žalą;
- c) nebaudžiate, ramiai aptariate įvykį ir paaiškinate vaikui, kaip elgtis kitą kartą;
- d) taikote fizines bausmes (mušate);
- e) kita (įrašykite).....

24. Ir mergaitės, ir berniukai nuo pat mažens šeimoje turėtų būti auklėjami: (pažymėkite vieną atsakymo variantą)

- a) vienodai;
- b) skirtingai;
- c) vaikystėje – vienodai, o paauglystėje – skirtingai;
- d) neturiu aiškios nuomonės šiuo klausimu.

25) Kas Jūsų šeimoje dažniausiai priima šiuos sprendimus? Kiekvienoje eilutėje pažymėkite po vieną atsakymą.

	Vyras	Moteris	Abu kartu	Giminaičiai ar kiti asmenys
<i>Įsigyjant įprastinius pirkinius namams</i>	1	2	3	4
<i>Įsigyjant rečiau perkamus, brangesnius pirkinius namams</i>	1	2	3	4
<i>Kaip auklėti vaikus</i>	1	2	3	4
<i>Dėl dalyvavimo visuomeniniame gyvenime</i>	1	2	3	4
<i>Laisvalaikio su vaikais organizavimo</i>	1	2	3	4

26. Kokiam modeliui Jūs priskirtumėte savo šeimą?

a) *tradiciniam (vyras išlaiko šeimą, o žmona rūpinasi namais ir vaikais);*

b) *egalitariniam (abu sutuoktiniai dirba ir kartu rūpinasi namais ir vaikais);*

c) *Kita (įrašykite).....*

Ačiū už nuoširdžius atsakymus!